

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MAYIS 1972

İÇİNDEKİLER :

Sayışmaçlar	Ergün SARI
Artvin'den Bir Güldeste : Maniller	Faruk DEMİREL
Celâli Ne Alevî, Ne de Bektâsîdir	Hikmet DİZDAROĞLU
Edirne Folkloru : Ay İle İlgili İnanışlar	İ. Hakkı SOYYANMAZ
"Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası"	Dr. Ruşen YILDIRIM
Kâtip Ali'nin Bilinmeyen Şiirleri — I —	Prof. Dr. Şükrü ELÇİN
Türk Giyim — Kuşamları Ve Elišleri Üzerine	Refhan HİNÇER
Hıdrellez ve Genç Kızların Mani Eğlenceleri	Nizami NEFESLİ
Avanos'ta İnanış ve Gelenekler	AH İNCE
Yağmur Duası Üzerine Derlemeler	Nevzat GÖZAYDIN
Gaziantep'te Avcılık ve Çeşitleri — 2 —	Cemil Cahit GÜZELBEY
Bir Bayburt Masalı : Tilki İle Değirmenci	Dr. Saim SAKAOĞLU
Sarıkamışlı Âşık Mevlit İhsanı	Ihsan HİNÇER
El Dokusu Kumaşlar Sergisi	T.F.A

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 274

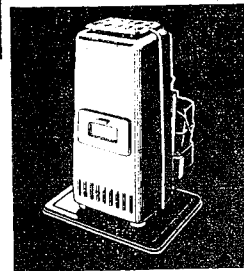
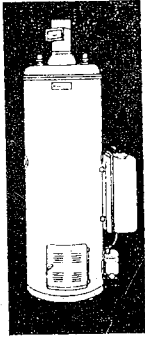
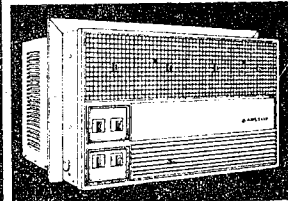
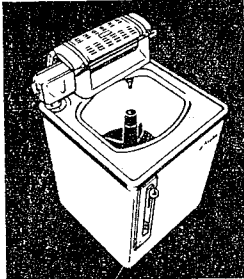
KURUŞ: 250

ARCELİK

daima en iyisini
imal eder

üstün kalite
uygun fiyat
devamlı servis

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MAYIS 1972

İÇİNDEKİLER :

Sayımaçlar	Ergün SARI
Artvin'den Bir Güldeste : Maniler	Faruk DEMİREL
Celâli Ne Alevî, Ne de Bektaşidir	Hikmet DİZDAROĞLU
Edirne Folkloru : Ay ile İlgili İnanışlar	I. Hakki SOYYANMAZ
"Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası"	Dr. Ruşen YILDIRIM
Kâtip Ali'nin Bilinmeyen Şiirleri — I —	Prof. Dr. Şükrü ELÇİN
Türk Giyim — Kuşamları Ve Elişleri Üzerine	Refhan HİNÇER
Hidrellez ve Genç Kızların Mani Eğlenceleri	Nizami NEFESLİ
Avanos'ta İnanış ve Gelenekler	AH İNCE
Yağmur Duası Üzerine Derlemeler	Nezvat GÖZAYDIN
Gaziantep'te Avcılık ve Çeşitleri — 2 —	Cemil Cahit GÜZELBEY
Bir Bayburt Masalı : Tilki ile Değirmenci	Dr. Saim SAKAOĞLU
Sarıkamışlı Aşık Mevlit İhsanı	Ihsan HİNÇER
El Dokusu Kumşarlar Sergisi	T.F.A

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 274

KURUŞ: 250

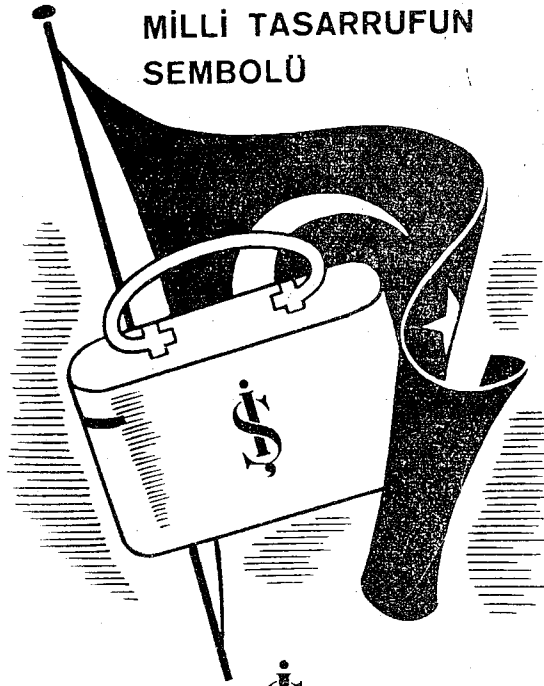
C-VİTAMINLI
PORTAKAL ÖZÜ

Oralet

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

(Radar R. — 45)

MİLLİ TASARRUFUN
SEMBOLÜ

TÜRKİYE BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyeti

(Folklor : 46)

GRİPİN, nezle
başlangıcında birçok
fenalıkları önlemek
bakımından faydalıdır.
GRİPİN, 4 saat
ara ile günde
3 adet alınabilir.

GRİPİN

(Yeni Ajans : — 47)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 274

MAYIS 1972

YIL : 23 — CİLT : 14

Sayışmaçlar

Yazan : Ergün SARI

A) Sayışmaca nedir ?

Sayışmaca; çocukların, oyun başlangıcında ebe seçiminde; oyun içerisinde rol dağıtımında aralarında çıkması muhtemel olan anlaşmazlıkları gidermek için başvurdukları bir çözüm yoludur.

B) Sayışmaç nedir ?

Sayışmaç, sayışmacada kullanılan, oyun başlangıcında, oyuncular arasında, ihtimaliyet esaslarına dayanan, bir eşitlik sağlamak gayesiyle kullanılan ve genellikle çocuk zekâsının ürünü olan sözlerin tümüne verilen addır.

C) Sayışmaçların genel nitelikleri nelerdir ?

Sayışmaçlar anlamlı olabildikleri gibi anlamsız da olabilirler. Kimisi uyaklı, mâni biçimindedir. Kimisiyse düzyazısaldır. Bütün bunlara rağmen tüm sayışmaçlarda ortak öge, hepsinin kelimelerin çeşitli biçimlerde kullanılmasıyla elde edilen ses oyunlarından meydana gelmiş olmasıdır.

Ç) Bir "tekerleme" türü olarak sayışmaca

Tekerleme, bildiği gibi, genellikle belirli bir konudan yoksun, ses oyunlarıyla elde edilen şiirselliğe sahip, şaşırtıcı birtakım imgelelerin yanyana sıralanmasından oluşan bir halkbilim türüdür (*). Yukarıda yaptığımız tanım gereği sayışmaçlar da bu anlamda birer tekerlemedir. Ancak tekerlemeler içerisinde en bağımsız olanı, kendisine özgü bir havası en çok bulunanıdır.

D) Sayışmaca nasıl yapılır? Ya da sayışmaçların kullanılışları ?

a) Sayışmaçların biçimsel olarak kullanılışı :

Sayışmacada sayışmayı yapan kişi sayışmacı;

1 — Ya kelime kelime,

2 — Ya da hece hece okur.

b) Sayışmaçların rol dağıtımında kullanılışı :

1. Sayışmaç bir kere okunur. Son kelime ya da hece kime isabet ederse o kişi ebe (ya da arzulan role) seçilir.

2. Ya da sayışmaca oyuncu sayısından bir eksik yapılır. Son kalan ebe olur ya da arzulan role seçilir.

Aşağıda, çeşitli dönemlerde derlediğimiz sayışmaçların bir kısmını sıralıyoruz. Bir başka yazımızda elimizdeki diğer sayışmaçlarla birlikte bunların konu ve yapı yönünden tahlil ve tasnifini yapmaya çalışacağız.

1.

Bir iki

Kurnaz tilki

Fındık fıstık

Kadifeden yastık

Alçık balçık

Sen çık

2.

Küçük bir kemanım var

Oturunca oturur

Kalkınca kalkar

Süzülünce süzülür

Büzülünce büzülür

Darılınca darılır

Barışınca barışır

Aslan geliyor

Kaplan geliyor

Kimi seçiyor

Bir Güldeste : Maniler

Yazan : Faruk DEMİREL

Bir yer bilirim : Bahçesinden meyvesi, yaylasından sisi eksilmez. Renk renk çiçeklerle bezenmiş dağlarında, gelinlik kızları kuzu otlatır.

Baharı ayrı bir güzel, yazı daha başka güzel olan bu yerlerin kışları, hiç bitmeyecekmiş gibi uzar da uzar, gider. Hayat durur âdeta karlı kış günlerinde. Her aile, kabuğuna çekilen böcek misâli, evlerine kapanır kalırlar, işte o uzun kış gecelerinde tüm aile, kendi aralarında, birbirlerine masallar anlatırlar, bilmeceler sorar-

lar ve de o güzelim "maniler"ini okurlar, tâ gece yarısına kadar. En çok kızlar öğrenir ve söylerler bunları. Birbirleriyle yarışırasına, büyüklerinden öğrendiklerini birbirlerine söylerler. Nesiller boyu bu böyle devam eder gider.

Benim köyümün gelinlik kızları; çeyizine oyasını, o tertemiz kalbine de güzelim manilerini tek tek işler, işte o uzun kış gecelerinde. Evet sizlere Artvin ve dolaylarında söylene gelen manilerden bir güldeste sunuyorum :

*İp attım ucu kaldı
Tarakta kücü kaldı
Kardeş gitti gideli
Yürekte acı kaldı.*

*Odanda hasır benim
Kapıda yesir benim
Doğrul da bak yüzüme
Neremde kusur benim.*

*Damdan dama ip gerdim
Ucuna mendil serdim
Ölürüm ayırlamam
Candan yürekte sevdim.*

*Gül dalından kuş uçtu
Mendilim suya düştü
Ağla gözlerim ağla
Ayrıklı bize düştü.*

*Para cebimde çil çil
Saçlarım oldu kırçıl
Baht sarayım kapalı
Açıl kilidim açıl.*

*Ak gider kara gider
Yağmura kara gider
Önümdeki yolların
Hepsi de yara gider.*

*Portakal dilemedim
Şekeri bölemedim
Lâl olsun benim dilim
Yâre tez gel demedim.*

*Ak koyun meleminin
Mor menekşe yemesin
Sevdiğ'le evlenmeyen
Ben evlendim demesin.*

*Üstünde mavi esvap
Aşkiyle halim harap
Niye baktığım sorma
Güzele bakmak sevap.*

3.
*İnci minci
Kim birinci
Çarşıdan aldım pirinci
Benim babam demirci*

(Anlaşmaya göre sayışmaçı yapan bir sayıya kadar sayar. O sayıya göre yukarıda belirttiğimiz kurallar çerçevesinde oyun- cular arasında görev dağıtımı yapılır.)

4.
*Ellem bellem
Cimcim kalem
Atma yitma
Seni kara
Beni kara
Gel çıkalım
Maskara*

7.
*A, a, asma
Bebeğime basma
Z, z, zümbül
Menekşe gül*

5.
*Oo, iktimikti şiktimo
Ami fami domino
İlkti mikti romatiki
Boynuz moynuz saç*

8.
*Oo, pisi pisi pambuk
İbrişime sanduk
Gittum deve yolına
Deve yolu bit pazar
Bit pazarda ayı var
Ayı beni korkuttu
Kulağımı soğuttu
Anzara vinzara
Çek beni kantara*

6.
*Oo, Allahtan başyorum
Kim çıkacak bilmiyorum
Bir iki üç dört*

(*) Pertev N. Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı.

Celâli Ne Alevî, Ne de Bektaşîdir

Yazan : Hilmet DİZDAROĞLU

Bilimsel çalışmanın en büyük düşmanı, önyargı ile yola çıkmaktır. Çünkü önyargı gerçekleri çarpıtır, araştırıcıyı ters yöne saptırır. Önyargıyı kılavuz seçen kişi, kafasında yer eden düşünceyi ispatlamak için, belgeleri işine geldiği biçimde yorumlar. Bu, bilim adamının yalnız kendisini değil, okurlarını da yanılgıya düşürür.

Böyle bir tutumun örneğini, sayın Abdülbaki Gölpınarlı'nın *Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi* (1)'nde görmekteyiz. Gerçekten, sayın Gölpınarlı, bu yapıtında, önceki yazdıklarını hiç bir katkıda bulunmadan, bilinenleri bir kez daha yinelemekten öteye geçmemiş; dahası, ne Şii ne de Bektaşî olmayan bir kişiyi, Bayburtlu Celâli (1850 - 1915)'yi de Alevî - Bektaşî ozanları arasına sokmuştur! Biz, bu yazımızda, yapıtın bütünü üzerinde değil, Bayburtlu Celâli ile ilgili kısmı üzerinde duracağız.

İlkin şu noktayı belirtelim: Sayın Gölpınarlı, kitabına aldığı halde, Bayburtlu Celâli'yi hiç tanımamaktadır, onun hakkın- da yeterli bilgisi yoktur. Bu nedenle, 8 satırlık açıklaması Celâli'yi tanıtmaktan uzaktır. Celâli hakkındaki yapıtlardan haberli olmadığını bu 8 satır açık seçik göstermektedir. Örneğin, ozanın doğduğu köyün adını "Tahsınlı" biçiminde yazmaktadır. Doğrusu "Tahsını" (2)'dir. Celâli'nin doğum yılı da, ölüm yılı da artık bellidir. Yazar yalnız ölüm yılını bildiriyor (1915), doğum yılını söylemiyor. Doğum yılını da biz verelim 1850 (3).

Sayın Gölpınarlı'ya göre Celâli'nin elimizde "pek az şiiri" varmış. Bu yargı da yanlışdır. Celâli ile ilgili yayınları izlemiş olsaydı, "pek az" değil, "pek çok" şiirinin elimizde olduğunu görürdü. Nitekim Celâli'nin hemşehrileri Mahmut Kemal Yanbeğ ile Selim Haşlak'ın yerinde derledikleri ve kitaplarına aldıkları şiirler dışında, biz, bu dergi sayfalarında, Celâli'nin bir dizide 30 (4), bir başka dizide de 27 şiirini yayımlamıştık (5). Bunların dışında gerek bizim t a r a f ı m ı z d a n, gerek başkaları tarafından dergi ve kitaplarda Celâli'nin daha birçok şiirleri basılmıştır. Bugün, yaklaşık olarak 150'ye yakın şiiri

yazıya aktarılmıştır. Bu durumda Celâli'nin "pek az şiiri" olduğunu söylemek, gerçeklere aykırı düşmektir.

Celâli'nin Alevî ya da Bektaşî oluşuna gelince; böylesine bir sav, temelden yanlış ve tutarsızdır. Düşüncelerin karşısına çıkılınca, güvenilir kaynaklara dayanmak, onların tanıklığından yararlanmak zorunlu- luğu vardır. Sayın Gölpınarlı ise hiç bir kaynağa dayanmıyor, hiç bir kanıt göstermiyor. Böylece, Celâli'yi Alevî - Bektaşî halk ozanları arasına katması askıda kalıyor.

Bu yanılgıya daha önce *Alevî - Bektaşî Nefesleri*'nde düşmüştü (s. 10). Bu kez aynı yanlış sürdürüyor. Yanılgısının nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür:

1. Yazarda, alışılmış kalıpların dışında söyleyen ozanları Bektaşî ya da Alevî saymak eğilimi vardır. Birçok yapıtında bunun örneklerine rastlamaktayız.

Söz gelimi, Yunus hakkındaki ilk kitabın- da "Yunus Bektaşîdir" diye başlık atan ve *Bektaşî Velâyetnamesi*'ndeki söylentilerle Yunus'un Bektaşîliği ispata çalışan sayın Gölpınarlı (7), sonradan bu çabasının yer- sizliğini ve dayanaksızlığını anlamış, tam yüz seksen derecelik bir dönüşle, Yunus'un Bektaşî olmadığını şu sözlerle belirtmiştir: "Bektaşiler, eski Batını geleneğini yürütmüşler, her tanınmış, b i l i n m i ş, sevilip sayılmış kişiliği zemin ve zaman gözetmeden, Hacı Bektaş mensubu ve kendilerinden saymak suretiyle halkın, bu yol hakkında müşbet kânaatini kazan- mayı istihdaf etmişlerdir. Biz, bu bakımdan, *Yunus'un ve tarikat silsilesindekilerin, Hacı Bektaş mensubu olduğuna inanmıyor-ruz.*" (8).

Görülüyor ki, yazar, Bektaşilerde boş görmediği tutumu kendisi benimsemiş; Celâli'nin kimi şiirlerinde ham sofulara çatışın- dan, başkaldırısından Alevî — Bektaşî ol- duğu sonucunu çıkarmıştır...

2. Celâli, biraz sonra göreceğiniz gibi, Alevî ya da Bektaşî değil Sünnî'dir. Ama, "ham ervah" değildir. Kâti inançlar onu bağlamaz. Özgürce bir düşünce dünyası vardır. Bundan ötürü, "sofû" ve "zahit"ler-

le sık sık çatışmış, onları kızdıracak şiirler söylemiştir. Onun:

*Dünya güncine karışmam
Her üstada söz danışmam
Namaz ehliyle konuşmam
"Ya Hü" derim putperestim*

yollu parçaları (9), zamanının kaldıracığı soydan şeyler değildi. Bunun için Ziyaettin Fahri (Fındıkoğlu)'nin belirttiği üzere, özellikle "...ulema sınıfı tarafından Kızılbaşlıkla itham edilmiş, birçok mahrumiyetlerle uğramış ve bir türlü bitmeyen mücadelelerle hayata gözlerini kapamıştır." (10).

Bize öyle gelir ki, sayın Gölpınarlı, Celâli'nin suçlanmasını yanlış yorumlayarak ve bir de yine Ziyaettin Fahri (Fındıkoğlu)'nin "Şiirler'nin bir kısmında Bektaşilik - Hü-üfilik imtizacı görünmektedir." (11) sözünü gerçek sanarak, Celâli'yi Alevî - Bektaşî zümresi ozanları arasına katmıştır.

3. Kemal Samancıgil ve Mehmet Halit Bayrı da onu etkilemiş olabilirler. Birincisi Celâli'yi, "Batıniye yolunu tutmuş, hem de Bektaşiliğin Alevilik kolunu takip etmiş bir şair" olarak tanımlarken (12), ikincisi de "Bektaşî olduğunu... bildiğimiz" (Nereden biliyor?) soyundan kesinliği yalnızca kendisince bilinen bir laf eder (13).

Hiç bir kaynağa dayanmadan öne sürülen bu savların gerçeğe bir bağlantısı yoktur. Her iki yazarın ozandan aldıkları örnekler Celâli'nin Alevî ya da Bektaşiliğini kanıtlayacak en küçük ipucundan yoksundur. Dolayısıyla söyledikleri "kavlî mücerret"te kalmaktadır.

4. Celâli'ye "Celâli Baba" denmesi de sayın Gölpınarlı'yı yanıltmış olmalıdır. "Baba" deyimi, Doğuda, sevilen ve sayılan kişilerin sanı olarak kullanılır. "Celâli Baba"denmesini bu anlamda anlamalıdır; Alevî ya da Bektaşî olduğundan ötürü değil.

Nitekim Erzurum ve çevresinde Sümmâni, "Sümmâni Baba" diye anılır. Onun da Celâli gibi Bektaşilikle bir ilişkisi yoktur.

Hatta ozanlar, birbirlerine olan saygılarını göstermek için, aynı yola baş vururlar. Celâli ile Sümmâni'nin bir karşılaşmalarında bunun örneğini görmekteyiz.

Sümmâni :

*Aşkın kervanını düzüp bezersin,
Sokakları adım adım düzersin,*

*Neden böyle miskin miskin gezersin,
Galiba sarhoşsun Baba Celâli.*

Celâli :

*Aşkın kervanını düzüp bezettim,
Altı ay oldu ki yolun gözettim,
Rüyamda görmüştüm, seni benzettim,
Hakikat sadıksın Baba Sümmâni (14).*

5. Celâli ile ilgili yayınları izlemeyişi de sayın Gölpınarlı'yı yanıltan nedenlerden biridir. Bu konuda bir eski, bir de yeni iki kaynağı kendisine salık verelim.

a) Sadettin Nüzhet bu konuda şöyle demektedir : "...Ziyaettin Fahri'nin şairi Bektaşî tarikatı mensuplarından göstermesini Fahrettin Saltkan (M. Fahrettin Kırzioğlu'nun takma adıdır) - mahallî tetkiklerine istinaden - kabul etmemektedir. Filhakika şairin elimizde bulunan 20 - 25 kadar koşması - tasavvufî bazı resimleri ihtiva etmekle beraber - onun mensup olduğu tarikatı tam manasıyla bildirecek bir mahiyet arz etmiyor. Celâli'nin, şairlerinden *Şahî Merdan'dan ve 'Horasan Erleri'nden bahsetmesi de Bektaşiliğine değil, ancak turikata mensup bir saz şairi olduğuna delâlet eder.* Her halde şairi Erzurum ve muhitinde intişar eden tarikatlardan birine, belki de Kadiriliğe mensup bir şahsiyet olarak kabul etmek daha doğru olur sanırım." (15).

b) Salim Haşlak'ın, ozanın yaşadığı bölgede yaptığı incelemeler sonucu hazırladığı yapıtından, Celâli'nin Bektaşî ya da Kızılbaş değil, Nakşibendi tarikatına bağlı bir kişi olduğunu öğreniyoruz. Tarikatındaki müşşîdi de Erzincanlı Şeyh Beşir Efendi'dir (16).

c) Yukarıdaki kaynaklara bir üçüncüsünü de ekleyelim. Bir yazımızda da belirttiğimiz gibi, rahmetli babam, Celâliyi de, Sümmâniyi de görmüştür; Sümmâni ile yakın arkadaşlığı vardır, şiirlerini kendi ağzından derlemiştir.

İki ozan, eskiden Tercan'ın, şimdi Çayırılı ilçesinin (Erzincan'a bağlıdır) Karakulak bucağında karşılaşır, "müşsaare"de bulurlar. Bu karşılaşmanın bir bölümünü yayımlamıştık (17).

Babamdan dinlemiştim; Celâli "ehl-i sünnet" erbabından bir kişiymiş. Nakşibendi tarikatındanmış.

Yukarıdaki üç kaynak gösteriyor ki, Celâli'nin Alevilikle, bir ilgisi yoktur. O-

nun Alevî ya da Bektaşî olduğunu söyleyenler bir "yakıştırma" yapmaktan öteye gitmemişlerdir.

Celâli'nin Alevî ya da Bektaşî olduğunu öne sürenlerin, ozanın yapıtlarıyla bu savlarını ispatlamaları gerekirdi. Oysa hiç biri bu yola gitmemiştir. Sayın Gölpınarlı'nın yayınladığı parçada da onun Aleviliğini ya da Bektaşiliğini sezdirenen bir yön bulamıyoruz. Bu parça bir ağıttır ve ilk eşinin ölümü üzerine söylenmiştir. "Şair, yaştanmış yürekten bir samimiyetle bu koşmada dile getirmekte ve eşinin fazilet duygularını, ondan ayrı kalmanın acısını, yanık bir inleme ile ifade etmektedir." (18).

Bir ağıt örnek vererek ondan ozanın hangi tarikate bağlı olduğunu sonucunu çıkarmak, her halde, bilimsel anlayışa uygun düşen bir davranış olmasa gerek.

Söz buraya gelmişken, kitapta yayımlanan metinle ve metinde geçen kimi sözcüklerin açıklanışı ile ilgili yanlışları da burada düzeltilim.

Ağıtın dördüncü dörtlüğünün kitaptaki biçimi şöyle :

*Üç kat arpa ile üç kat çavdar ekerdin
Kesmik ekmeğine hasret çekerdin
Namertlere ağı, merde şekerdin
Sözünü tekrar et iftihar götür*

Bu metindeki "kat"lar "kot", "ekerdin, çekerdin, şekerdin" sözcükleri de "ekerdik, çekerdik, şekerdik" olarak değiştirilmelidir (19).

"Kot", tahtadan, kimi zaman da teneke-den yapılmış bir tahıl ölçөгüdür. İki teneke tahıl bir "kot" sayılır. Yaklaşık olarak 24 kilo çeker.

"Tepir elek", "yırtık elek" diye karşılanmış. "Tepir", "yırtık" demek değildir; "tepir elek" de "yırtık elek" anlamına gelmez. "Tepir", tahtadan, oyularak yapılmış, kenarları olmayan, siniye benzer bir araçtır. İçine tahıl konarak iki elle kenarlarından tutulur ve hafifçe havaya doğru savrulur; tahılın içindeki taşlar ve başka yabancı maddeler böylece ayklanır. Bu bakımdan, Pertev Naili Boratav'la Halil Vedat Fıratlı'nın "tepir"i "kıl elek", "kalbur" biçiminde tanımlamaları da yanlıştır (21).

"Kâhan etmek", "tarlayı sürmek" değil, "sebze bahçelerindeki yabancı otların çapa ile yok edilmesi"dir.

"Kesmik"le "kesmük" de birbirine karış-

tırılmıştır. Bunlar ayrı şeylerdir (21). Metinde geçen, "kesmük ekmeği"dir. Buğday, arpa, çavdar karışımı undan yapılan ekmeğe denir.

Sonuç olarak diyeceğiz ki, önyargılardan hareket ederek kesin genellemelere gitmek, tehlikeli ve sakıncalıdır. Ele alınan konu üzerinde yeterli inceleme yapılmazsa, yanlış ve aldatıcı sonuçlar doğar. Bunun için, ikinci basımında kitaptan Bayburtlu Celâli'nin çıkarılması, bilimsel verilere uygun bir davranış olacaktır.

(1) Milliyet Yayınları, İstanbul, 1972, 299 sf.

(2) Ziyaettin Fahri (Fındıkoğlu), Erzurum Şairleri, İstanbul 1927, s. 86; Mahmut Kemal Yanbeğ, Bayburtlu Celâli - Hayatı ve Şiirleri, İstanbul, 1963, s. 13; Salih Haşlak, Halk Ozan Bayburtlu Celâli, İstanbul, 1963, s. 10.

İşin garibi, yazar, bir başka yapıtında köyün adını doğru olarak bildirmektedir (Alevî - Bektaşî Nefesleri, İstanbul, 1963, s. 16).

(3) Mahmut Kemal Yanbeğ, a.y., s. 11, 12; Salim Haşlak, a.y., s. 10.

(4) Hikmet Dizdaroğlu, "Bayburtlu Celâli'nin Şiirleri", TFA dergisi, no. 127, 128, 129, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 138.

(5) Hikmet Dizdaroğlu "Bayburtlu Celâli Karsta", TFA dergisi no. 261, 263, 265, 267.

(6) Abdülhakî Gölpınarlı, Alevî - Bektaşî Nefesleri, İstanbul, 1963, s. 10.

(7) Abdülhakî Gölpınarlı, Yunus Emre, İstanbul, 1936, s. 11 - 28.

(8) Abdülhakî Gölpınarlı, Yunus Emre, İstanbul, 1971, s. 28. Altın Kitaplar Yayınevi.

(9) Mahmut Kemal Yanbeğ, a. y. s. 57.

(10) Ziyaettin Fahri (Fındıkoğlu), a. y., s. 89.

(11) Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, a.y., s. 89.

(12) Kemal Samancıgil, Alevî Şairleri, İstanbul, 1946 s. 44.

(13) Mehmet Halit Bayrı, Halk Şiiri (XIX. Yüzyıl). İstanbul, 1956, s. 5, Varlık yayını.

(14) Salim Haşlak, a.y. s. 78.

(15) Sadettin Nüzhet Ergun, Türk Şairleri, c. II, s. 944.

(16) Salim Haşlak, a.y., s. 23, 61, 87.

(17) Hikmet Dizdaroğlu, "Sümmâni - Celâli Karşılaşması ve Ay-Gün Destanı", Fikirler dergisi, no. 264 - 265, 29 Şubat 1944, İzmir.

(18) Salim Haşlak, a.y., s. 30.

(19) Mahmut Kemal Yanbeğ, a.y., s. 21 - 22; Salim Haşlak, a.y., s. 30 - 31; Pertev Naili Boratav - Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri

Ay ile ilgili inanışlar

Yazan : İ. Hakkı SOYYANMAZ

Arkadaşımız İ. Hakkı Soyyanmaz, Edirne Folkloru'na ait yazı dizisini 5 Temmuz 1969 yılında dergimize göndermiş, ayrıca altını kırmızı kalemle çizdiği aşağıdaki satırlarla "Yazı dizimin 20 ve 21. sayfalarındaki Ay ve Dünya ile ilgili rüyet'in 21 temmuz 1969 tarihinde, Ay'a insan ayağı değmeden basılmasının sağlanmasını" istemişti.

8 Temmuz 1969 da elimize geçen yazıyı o tarihte basamamıştık. Bu defa Apollo—16 Ay'a gönderildiği ve Ay'a 5 nci defa insan ayağı bastığı sırada yayımlıyoruz. T.F.A.

Türkler'in Ay-Güneş ve yıldızları tanıdığı zamanlardan kalan inanç ve gelenekleri, İslâmiyet kaideleri ile karışmış, günümüze kadar gelip, bugün unutulmaya başlanmıştır.

Yine Ay, kutsal kitaplarda vahy olup bildirilen ilâhi bir konudur. Yeni doğan ay'ın sivri uçlarına bakılmış, yukarı doğru ise bir aylık zaman kurak geçer, aşağı bakarsa yağmurlu geçer, diye, sonuca varılmış; renginden rüzgâr durumları belirtilmiş, kısaca rasat aracı olarak, günümüze kadar gelmiş bulunmaktadır.

Ayın yeni doğuşunu gören eski yaşlı Türkler; Ay'ı görünce, insan yüzüne bakmayıp, ellerini kaldırıp, "Ay'ı gördüm Allah, amentübillâh, ay'lar mübarek, elhamdülillâh", diyerek üç İhlâs-bir Fatıha surresi okuyup, ellerini yüzüne sürdükten sonra insan yüzüne bakarlar.

Bu olay, Türklük ve Müslümanlık inanç ve gelenekleri arasında yapılmakta idi. Eski Türk İnançları'na göre, yeni doğan ay, ilk görüldüğü zaman, gören ne durumda ise, sonraki doğuşuna kadar geçen bir aylık zamanda aynı şekilde geçeceğine inanılırdı. Oturur vaziyette ise bir ay oturur, koşar iken gördü ise, bir ay koşar, ağlar iken gördü ise bir ay ağlar, güler iken gördü ise bir ay günleri sevinçli geçer, düşüncesi ile tebessüm edilirdi.

Ay tutulmalarında, göğe atılan ok ve tüfekler, büyücüler tarafından Ay'ın büyülendiği kanısı ile, Ay'ı tutan sihir ve büyüü dağıtmak için yapılırdı. Ay'a atıl-

mazdı. Yine yaşlı Türkler, Ay ve Gün'e karşı kirli su, kül ve çöp dökmeler; atalarının inanç ve geleneklerine karşı saygı gösterirlerdi.

Milletleri ayakta tutan, beş unsurun başında gelen, "Ülkü Birliği" anlamının ne olduğu, bütün dünya milletlerince unutulmuş son günlerde, diğer dört unsur ile de, gelenek, görenek ve inançlar arasında, yeni doğan HİLÂL Ay'ın gelenek ve görenekleri unutulmuş, saygı bağı çürümüş, Ayda insan ayağı olucak diye kıvanç ve gurur duyulmaktadır. Yine bu kişiler arasında, "—Ay'da Hayat olmadığı halde, olduğunu düşünüp, Dünya'nın ek bir harita parçası olursa, yeni doğan Ay'ın gelecekte Kutsal değeri değişikliğe uğrar mı!?" diye, istihare eden de vardır.

Ay ve Dünya ile ilgili, Cato Hipnoz'da görülen bir rüyet; balık motifleri ve Türk Halk Şive - Ağız deyimleri örnekleri ile âcizane bir tablo halinde tarafımdan çizilmiş ve ilişikte sunulmuştur (yan sayfada).

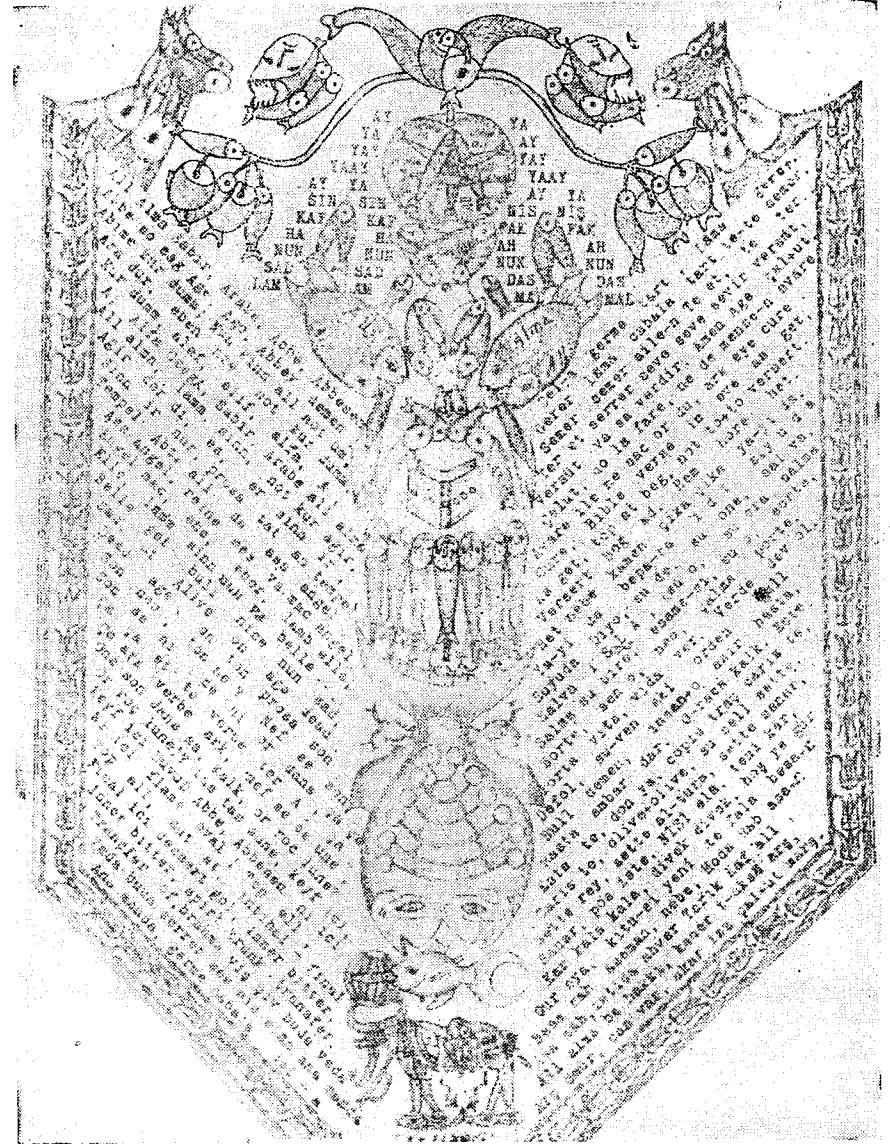
NOT :

Atalarımızın, döktükleri şehit kanları üzerinde gördükleri "HİLÂL — AY"ı Sancak ve Bayrağımıza sembol yaptıklarını hatırdan çıkarmamalıyız. Mekanik sahada geri kalmışsak ta, rüyet ile ilk olarak bildiride bulunmak, Bayrağımızdaki ay remzine karşı olan görevlerimiz arasındadır.

Derginiz kanalı ile, Ay'a insan ayağı basmazdan 21 Temmuz 1969 tarihinden önce rüyet'imın basılması çok isabetli olacaktır.

Kireç taşı olan Ay toprağı Dünya'ya getirilince, rüyet'in doğru olduğu kanısı keşilleşecektir.

Hayat uyandırmak amacı ile, Ay'da a-

tom deneyi yapmanın, "Güneş Sistemi"ni bozacağına inanıyorum. Rüyet'in Ay ile olan bölümünün çözümünü bu konunun ilgililerine bırakıyorum.

Üç ayrı sıfat basamaklı ve yedi düğüm- lü olan rüyet'in, Ay ile ilgili ilk düğümü, "Kalk, or roc lune? tas tas sune keyf ici"

= Ay, kireç ve kayadır? Küme küme yıldız ve Güneş'in anahtarı buradadır", anlamını taşır.

Kireç taşı olan Ay'da, hayat uyandırmak için atom deneyi yapmakla, Güneş Sistemi'nin bozulacağını, balık motifleri ile yapılan rüyetin alt bölümü belirtmektedir.

Antolojisi, Ankara, 1943, s. 188.

(20) İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, s. 290.

(21) Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi, c. 2, İstanbul, 1941, s. 888. Kesmik ve Kesmik maddeleri. TDK yayını.

“Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası,”

MİLLİ FOLKLOR ENSTİTÜSÜ YAYIMI

Yazan : Dr. Ruşen YILDIRIM

[Milli Folklor Enstitüsünün beşinci kitabı. Büyük boy, 521 sayfa, Fiyatı 25 lira. Şu bölümlere ayrılarak konu ile ilgili kitap ve makaleler verilmiştir : Birinci bölüm : Folklor, etnoğrafya ve sosyal hayat ile ilgili genel yayınlar, İkinci bölüm : Anonim halk edebiyatı. Üçüncü bölüm : Sosyal hayat, çeşitli pratik ve tatbikatları. Dördüncü bölüm : Etnografya. Beşinci bölüm : Haberler, olaylar, folklorcular. En sonunda da yazar, kitap, makaleler indeksleri verilmiş].

Bütün iyi niyetimize rağmen ne yazık ki, övülecek bir yerini bulamadığımız kitap üzerine kısa kısa dokunacağız. Eğer geniş olarak ele almış olsak, diyeceğiz ki, *yazık olmuş emeklere*. En iyisi, yeniden yazmak daha doğru olur. Çünkü, kitap bırakınz eksikliklerini, yanlışlarla dolu ve istifadeden uzak.

Hikâyeler bölümünde tutulan yol yanlış. Asıl maksat, hikâyeleri vermek olduğuna göre, sıralama yazar adına göre değil, hikâye adına göre olmalıdır. Araştırmacıya yazar veya toplayan ne sağlar? Ona hikâyenin kendisi lazımdır. Bunun için bir hikâye değişik yerlerde ayrı yer almış. Bu, araştırmacı için çok yorucudur. Oysa örneğin, “Kerem ile Aslı” hepsi bir arada olsa, ne denli yararlı olurdu. Kimi yerde de bir eserin her baskısı için ayrı ayrı madde yapılmış. Bu da kitabı şişirmekten öteye gitmez.

Alınmaması gerekli pek çok eser de alınmış. Örneğin, Vecihe Kılıçoğlu'nun *Cerrahiye-i İlhaniye*'si halk tıbbi değildir. On beşinci yüzyılda yazılmış bilimsel bir tıp eseridir. İran şairi Nizami'nin *Hüsrev ü Şirin*'i de halk hikâyesi değildir. Mehmet Seyda'nın *Zonguldak Hikâyeleri* halk hikâyesi değildir. Bildiğimiz modern hikâyedir. Demek ki, hazırlayıcılar kitapları görmeden genel bibliyografyalara bakmışlar. Üstelik yeni edebiyat âleminde de haberleri olmadığından böyle feci yanlışlara düşmüşler.

Yine meselâ, eseri görmeden almanın acı bir örneğini verelim: Ali Emiri'nin *Durûb-i Emsal* adlı yazmasının yeri bildirilmemiş. Biz verelim yerini: Fatih Millet Kitaplığı, no: 209 — 211.

Musahipzade Celâl'in alınması niye? O

büyük bir sanatçı olmakla birlikte, ne folklorcudur, ne de etnoğrafyacısıdır? Haydi diyelim, eserinde bazı kıvrımlar var. Ya, folklorcular bölümünde onun hakkında çıkmış yazılardan alınan yirmi üç maddeye ne diyelim? Bu da bilgisizliğin ve kitabı şişirmenin bir başka çidesi...

Masallarla halk hikâyeleri birbirine karıştırılmış. Böyle olması doğaldır. Çünkü, hazırlayıcılar ikisini ayırt edecek nitelikte yetişmemişlerdir. Örneğin, 1455'deki masal olduğu halde hikâyeler arasına alınmış. *Binbir Gece* masallarını basanlar kitabın adını *Hikâye* diye almışlar. Bunun pek çok örneği var bibliyografyada. Tabii işin uzmanı olmayınca, üstelik kitapları görmedikince böyle gülünç durum ortaya çıkacaktır.

Halk hikâyelerinin birkaçının dışında hiçbirinin taşbasmaları yoktur. Sonradan basılanlar bunların aynısıdır. Onun için taşbasmalar önemli yer tutar. Üstelik bunların sayfa yanlışlarında ikinci bir hikâye yer alır. Örneğin, Bibliyografyada bulunmayan *“Hikâye-i Ferhad ile Şirin”* in yan sayfalarında *“Hikâye-i Râzı Nihan”* ile *“Mâhı Firuz Sultan”* vardır. Böyle eksik olunca araştırmacıya yardım mı edilmiştir, yoksa şaşırtılmış mıdır?

Yine eserleri, makaleleri görmeden yapılmış bir gafı göstereyim. Cahit Öztelli'nin *“Karaca Oğlan Bilmecesi”* yazısı bilmeceler arasına alınmış. Oysa bu yazı bilmeceler üzerine değildir, hiç ilgisi yoktur. Bunun gibi Kerim Yund'un *“Savaş Türküleri”* de türküler arasına alınmış. Oysa bu kitap şairinin yazdığı şiirlerdir.

Aslında halk müziği ile ilgili hiçbir maddeyi almamak gerekirdi. Çünkü, daha önce enstitünün mükemmel bir eseri olan

“Açıklamalı Türk Halk Müziği kitap ve Makaleler Bibliyografyası” çıkmıştı, böyle bir eser varken yeniden ve eksik, derme çatma acınacak bir bibliyografya yapmanın gereği nedir? Yoksa hazırlayıcılar bu ellerinin altındaki eserden de mi habersiz?

Bu yolu tuttukları sürede demek ki, bundan sonra çıkacak bibliyografyada da buradakiler yeniden alınacak. Olmaz böyle şey.

Bunun gibi atasözleri bölümüne de gerek yok idi. Çünkü, atasözlerinin en zengin bibliyografyası Türk Dil Kurumunca çıkarılan kitaplarda vardır. Ancak, onun eksikleri varsa ve de daha sonra çıkmışları almak yeterlidir. Şimdiki haliyle bu bölüm de yetersizdir. Yarardan uzaktır. Bunun gibi ileride çıkarılacağını umduğumuz şairleri bibliyografyasında da ünlü şairlerin kitaplarına alınan bibliyografyalar gözönünde tutulmalıdır.

Künyelerde gördüğümüz pek çok eksikliği ve tutarsızlıkları burada bir bir anlatmaya, göstermeye ne yerimiz ne de bizim vaktimiz vardır. Onun için bunların üzerinde durmayıp geliş güzel almadıkları, daha doğrusu işin uzmanı olmadıkları için bilmedikleri kitaplardan bazılarını sunalım. Belki, ileride daha doğru olarak bastırılacak kitaba alırlar.

Eksikler :

1) Mustafa Rahmi, *Dede Korkut Kitabı*, Maarif Kitaphanesi, 1927. (İçinde on beş masal var. İkisi Dede Korkut'tan, Eski yazı).

2) Cahit Öztelli, *Halk Hikâyelerinde İbni Sina*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı — Belleten 1968, ayrı basım.

3) Ettore Rossi, *Kitabı Dede Korkut*, Vatikan 1952 (bu çok önemli ve büyük kitap aynı zamanda Vatikan Kitaplığında bulunan ikinci nüshanın incelenmesini ve tıpkı basımını verir.)

4) *Kerem ile Aslı* (Ahmet Rasim), İktbal Kütüphanesi 1927, eski yazı.

5) *Tayyarzade — Binbir Direk Batakhanesi*, El'Adil Matbaası, Dersaadet, 1341/1923, eski yazı.

6) *Hançerli Hanım*, İktbal Kütüphanesi, İstanbul 1340/1922, on altı resim var. Eski yazı.

7) *Meşhur Köroğlu*, Taşbasmaları, 1302/1884.

8) Süleyman Tevfik, *Sihirbazın Marifetleri* (masal), İktbal Kütüphanesi, Mahmut Bey Matbaası, 1925. Eski yazı.

9) Salih San, *Besni* (içindekiler: 51 s. Bilmeceler, 15 sayfa, şarkı ve türküler, kadın, erkek ve çocuk oyunları 291 tane, masallar 19 tane, yersel kelimeler 12 sayfa).

10) Abdülkadir İnan, *Makaleler ve İncelemeler*, Türk Tarih Kurumu, 712 büyük sayfa, 1968 (bu kitap nasıl alınmaz, hayret).

11) *Kızılay ve Kızıhaç Enternasyonal Bebek Sergisi* Hatırası, İstanbul 1954.

12) *Nasreddin Hoca Şenlikleri* Programı, Akşehir 1968.

13) Orhan Acıpayam, *Türkiye Etnolojisine Ait Bazı Meseleler*, Ankara 1961/62.

14) M. Ragıp Gazimihal, *Konya'da Müsiki*, Ankara 1947.

15) Şükrü Elçin, *Kitabı, Mensur, Realist İstanbul Halk Hikâyeleri*, Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, 1969'dan ayrı basım.

16) Şükrü Elçin, *Gölpazarı Bilmeceleri*, Türk Kültürü Araştırmaları, ayrı basım, Ankara 1965 (Bin Temel'de de çıktı).

Yukarıda örnek olarak verdiklerimiz dışında daha yüzlerce eser ve makale var eksik. Anlaşılan şu ki, Enstitünün kuruluşundan sonra üç dört yıl devam eden bilimsel çalışmalar durmuş, Cahit Öztelli zamanında sıkı bir çalışma ile kurulan kitaplığa yeniden kitap alınmamış, konu da bilinmediğinden başka yerlerden tarama da yapılamamıştır.

Şimdi, kısaca tanıttığımız bibliyografyadan sonra, bundan sonraki çalışmalar için bazı tavsiyelerde bulunalım.

1) Böyle eserler ancak uzmanlara hazırlanmalıdır.

2) Her konuda uzman bulunmadığı zaman da yine bir iki uzmanın gözcülüğünde çalışmalıdır.

3) Her kitap ve makale görülmelidir. Böyle yapılmadığı için konu ile hiç ilgisi olmayanlar kitaba alınır.

4) Daha önce bir konuda çok iyi bir bibliyografya çıkmış ise, ya olduğu gibi almalı (yerini bildirerek) ya da oraya baş vurulması bildirilmelidir. Böyle yapılma-

dığı için örneğin Atasözleri ve Müzik konuları pek eksik kalmıştır.

5) Önemsiz kitap ve makaleler alınmalıdır. Örneğin bu kitapta görülen *Güvercin Kitapları* gibi başka kitaplardan aktararak meydana getirilmiş küçük beş on sayfalık şeyler alınmamalıdır.

6) Bazı önemli maddeler bir başlık altında toplanmalıdır. Örneğin *Dede Korkut* gibi, *Karagöz* gibileri. Bunlar birkaç yerde gösterilmemelidir.

7) Dergi ve gazete koleksiyonları iyi taranmalıdır. Böyle yapılmadığı için birçok yazılar alınmamıştır kitaba.

8) En önemli eleştirmeli tanıtma yapılmasıdır. Her madde için yerinde tanıtma yapılmalıdır. Her kitabın içinde neler bulunduğu birer birer gösterilmeli, bilimsel değeri üzerinde durulmalıdır. Bunun için, M. Folklor Enstitüsünün, yeni ekip iş başına gelmeden, hazırlatıp bastıracağı "Açıklamalı Türk Halk Müziği Kitap ve Makaleler Bibliyografyası" örnek olmalıdır. Ne yazık ki hazırlayıcılar için o kadar acemisidirler ki, bu değerli kitabı örnek almak değil, kendi kitaplarına bile almaktan uzak kalmışlardır. Üstelik böyle değerli bir eser ortada iken yeniden halk müziği bölümü açmışlar ve görülen başarı sızlığa düşmüşlerdir.

9) Birinci bölümde olduğu gibi gereksiz bir sürü kitabı (sözlükler, tarihler, seyahatnâmeler gibi) almamalıdır. Bunlar her araştırmacının kendi yeteneği içinde başvuracağı eserlerdir. Yakından folklorla ilgili olmayan bu gibi şeyleri almak Batı'da "ukalalık" olarak nitelendirilir.

10) Folklor ve etnografya kılavuzları için ayrı bir bölüm açılmalıdır. Bunu da bu eserde göremedik. Birinci bölümde birkaç tane nasılsa alınmış. Ama, daha pek çok kılavuz kitaplar ve makaleler yok. Örneğin, 1939'da Cumhuriyet Halk Partisi Yayınları arasında çıkan "Folklor" ve Fuat Köprülü'nün "Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi" gibi daha nice değerli eserler alınmamıştır. Çünkü, işin uzmanı olmayanların bunlardan haberleri yoktur.

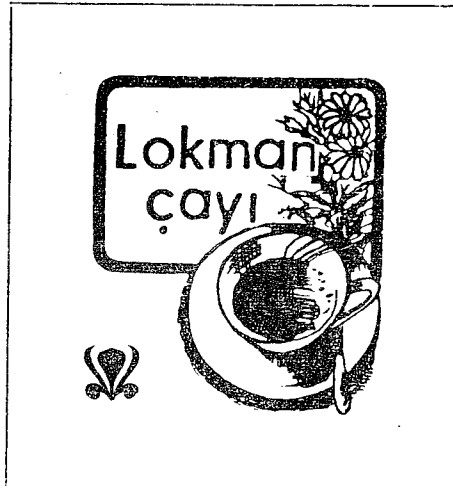
Bu maddeleri daha uzatmak olağandır. Ama, sözü uzatmak istemiyoruz. Yapılacak iş, bibliyografya gibi çok önemli bir çalışmanın başına ancak uzmanlarını getirmektir. Yoksa, dün okuldan çıkıp bugün "uzmanlık" payesine oturtulan gençlerin eline bu işi vermek değildir. Hazırlayan gençlerin kabahati yoktur. Onlar, ilk defa ellerine aldıkları işi ancak bu kadar yapabilirlerdi. Daha fazlası yetenekleri dışındadır. Onlara sözümüz yoktur.

Yoksa, dün okuldan çıkıp bugün "uzmanlık" payesine oturtulan gençlerin eline bu işi vermek değildir. Hazırlayan gençlerin kabahati yoktur. Onlar, ilk defa ellerine aldıkları işi ancak bu kadar yapabilirlerdi. Daha fazlası yetenekleri dışındadır. Onlara sözümüz yoktur.

Sonra Millî Kütüphaneden "fetva" almakla da bu iş bitmez. Oranın hazırladığı özel bibliyografyalarda da pek çok yanlışlıklar vardır. Millî Kütüphane ancak genel bibliyografyada başarılı eser vermektedir. Yoksa özel bibliyografyalarında ve meselâ "Tiyatro Bibliyografyası", "Süreli Yayınlar Katalogu" gibi eserler de eksik ve yanlıştır.

Başta söylediklerimizi tekrar edeceğiz ve diyeceğiz ki, M. Folklor Enstitüsünün bu kitabı istifadeden çok uzak ve daha kötüsü yanıltıcı, şaşırtıcıdır. Bu kadar emek ve zamana acımak gerekir. Ayrıca basım harcamalarına da yazık olmuş. Bu haliyle bu eser bir şişirmedir. Gereksiz kitap ve makaleler, aynı kitabın, makalenin ayrı baskıları için ayrı maddeler açılmasa idi, kitap yarı yarıya incek idi.

Amaç, şişkin eser vermek değil, yararlı eser vermektir. Bu haliyle ne araştırma yapacak uzmanlara, ne de amatörler yardımcı olabileceği yeteneğindedir bu kitap...

(Folklor : 44)

Saz Şairleri :

Kâtip Ali'nin Bilinmeyen Şiirleri

— I —

Yazan : Prof. Dr. Şükrü ELÇİN

II

TÜRKİ BERÂY-I GAZÂ

Gâzi pâdişâha eyledi nazâr
Yerleri gökleri yaradan şimdi
Şâh Sofî âh idüb ağlayub gezer
Yüreğinde kalan yaradan şimdi
Bedenden su gibi görünür çöller
Baş kesen gözler sokundu teller
Şakıdı bülbüller açıldı güller
Şükür yanaşırız karadan şimdi
Pâdişahn kılıcıdır arap atıdır
Şâh kaçınca şimdi ruhun malıdır
Bağdad'ın Revân'ın harâretidir
Tâcını başında dar iden şimdi
Hünkâr kılıcına yazar hattını
Bıldırmuşdur Acem Şâh'a haddini
Dağtdı İskender'in seddini
Bozuldu Bağdad'ı zorundan şimdi
ALİ eydür çöllerimiz oldu kan
Hânlar esir oldu surh ser müselmân
Özbek'dir bir yanın bir yan Hidistan
Kaldırırlar seni aradan şimdi

III

TÜRKİ BERÂY-I MUHABBET

Lütf eyle ey sabah yeli
Var haber ver yâre benden
Bağrım deli bülbül deli
Var haber ver yâre benden
Aşkım şarubından kandım
Mest oldum deliye döndüm
Hasret ateşiyle yandım
Var haber vir yâre benden
Bilmem bana ne hâl oldu
Kaddım bükküldü dal oldu
Yandı yüreğim tal? oldu
Var haber vir yâre benden
Kendümi bilmem divâneyim
Oda yanar pervâneyim
Aşkı ile mestâneyim
Var haber ver yâre benden
Benim yavrım zülfün çözer
Bülbüller cihâmı bezer
ALİ bu niyâzı yazar
Var haber vir yâre benden

IV

TÜRKİ

Binbir adın hürrmeti için murâdım
Vermeyince alma Mevlâ camımı

Cahit Öztelli'nin bir araştırmasından (1) yaşadığı zamanla hayatı üzerine az çok bilgi edindiğimiz *Kâtip Ali'nin* şiirlerini eski mecmualarda görmekteyiz. Şâirin şiirleri, 1650 tarihli *Ali Ufki Mecmuası*'nda da kaydedilmiştir (2). Bu şiirlerin bir kısmı adı geçen mecmuanın tâlihsiz tefrikasına dolayısıyla alınmıştır (3). Ancak tefrikayı hazırlayan musikicinin en basit türkçe kelimeleri, tamlamaları ve vezinleri okuyamaması yüzünden eserin kopyası tenkide tahammül edemeyecek yanlışlar dolmuştur. İyi niyetle yapılan bu tefrikanın okuyucuları yanıltacağını düşünerek saz şiiri-mizle ilgili metinleri yeniden yayımlamaya karar verdik.

Ali Ufki mecmuasında *Kâtip Ali* adına 22 şiir kaydedilmiştir. Bunlardan "Türki berâyı Celâli" başlıklı Haydaroglu'nun isyanını anlatan manzume daha önce Cahit Öztelli tarafından yayımlandı. Sadeddin Nûhret Ergun'un Türk Şairlerinde de şairin iki şiiri vardır.

Bu yazımızla *Kâtip Ali'nin* orijinal metinden okuduğumuz şiirlerini Oxford'ta gördüğümüz bir metinle birlikte sunuyoruz.

I

ŞARKÎ FİRÂK

Uçurdum şâhini konmaz koluma
Fırsatın düşürdüm girmez elime
Cümle âlem ağlar benim hâlime
Felek beni sevdiğimden ayırdı
Kani benim ağalarım beğlerim
Viran oldu gök simbüllü dağlarım
Ayrı düştüm yârdan ana ağlarım
Felek beni bir yavrıdan ayırdı
Hümâ kuşu gibi yüksek uçarken
Ufırına can virüb serden geçerken
Bezmi muhabbette yiyüb içerken
Felek beni bir yavrıdan ayırdı
Enqel aldı önüm ile arduma
Bilmiş oldu yüreğimin derdini
Bana irmez oldu dostun yardımı
Felek beni sevdiğimden ayırdı
Gitti aklım senin siyah sacından
Mürq-i cân ucmuş beden içinden
ALİ feryâd ider çarkım ucundan
Felek beni sevdiğimden ayırdı

Ala gözlü sevdiğimi sineme
Sarmayınca alma Mevlâ Canımı
Gurbet kahrı kemân iddi tâkatım
Günden güne artmaktadırlar firkatım
Kurtulub da gurbet ilden hasretim
Görmeyince alma Mevlâ canımı

Çok acâyib vardır tahtı serâda
Hüdâ bilir toprağımız nerede
Cümle dostlar ile bile murâda
İrmeyince alma Mevlâ canımı
Yâ ilâhî sen bilürsün râzımı
Sana doğru tutdum dâyim özümü
Kara donlu Beytullah'a yüzümü
Sürmeyince alma Mevlâ canımı

Kimse rahm eylemez akar yaşıma
Nice hallar gelmiş garib başıma
KÂTİB ALİ eydür seksen yaşıma
Girmeyince alma Mevlâ canımı

V

TÜRKİ

Dilber bana çok cevritme
Gayet zayıf kulum şimdi
Yâd illere çıkub gitme
Kati sarbdır yolum şimdi

Kayaları deldi Ferhâd
Garib bülbül ider feryâd
Kayıl misin boyı şimşâd
Mecnumunun senin şimdi
Rülbül inler dâyim zârdan
Aşık olan geçer serden
Ben görürüm uzak yerden
Yadlar derer gülüm şimdi

Eğnimdedir şalım postum
Gayet candan sana küsdüm
Lâyık mıdır benim dostum
Engel kocsun belin şimdi

Buğün seni gamda gördüm
Hâkîpâyeye yüzün sürdüm
Bir kaç kerre haber verdim
Acap nice halın şimdi

Güzelisin hübler içinde
Aşkın vardır tacında
Cümle âşıklar içinde
KÂTİB'dir kulun şimdi

VI

TÜRKİ BERÂ-Yİ AŞK

Çünkü muhabbetin yoğidi bana
Yanıma gelmesen idi ezelden
Hâlîmi arz itduğüm zaman sana
Yüzüme gülmesen idi ezelden
Kani senin ile yiyüb içduğüm
Öpüb kocub ak göğsünü açduğum

Âh meleğim nedir benden kaçduğun
Aklımı almasan idi ezelden
Kani senin ile ahd ile amân
Bilmedim yoğidi göğsünde imân
Ağlayüb kapuna geldiğüm zaman
Yaşımı silmesen idi ezelden
Kendü elin ile ateşe yakub
Bağrım hün eyleyüb kaddimi büküb
Gamzeler hançerin üstüme çeküb
Sinemi delmeden idi ezelden

KÂTİB eydür gönliüm aldım ezeli
Gönliüm alub söyleyirdim gazeli
Garib başımı behey âdem güzeli
Gubrete salmasan idi ezelden

VII

TÜRKİ BERÂ-Yİ AŞK

Sevdâ-yı aşk mekân tutdı canımda
Gönül aşka gelür taşar dökülür
Sevdiğim bakub görmesem yanımda
Kâmetim dal olur kaddim bükülür
Kurtuluş yok aşkın elinden yandım
Müşkül belâ imiş ben âsân sandım
Cekmeden dilberin kahrın usandım
Âh itdikce âzâlarım sökülür

Ben de bir ednâyım kullar içinde
Yüzüm türeb olsun yollar içinde
Aşkın belâsından iller içinde
Civan sever deyü adım çekilür
Mecnun Leylâ için aklın şaşırmuş
Muhabbet deryasını başdan şaşırmuş
Bülbülü gör güle gönül düşürmüş
Ol da hencileyin yanar yakılır

KÂTİB ALİ arz eyle cânını dosta
Derdinin dermânın Hüdâ'dan iste
Servi boylum şâh olmasa meclisde
Gönül tahtı viran olur yıkılır

VIII

TÜRKİ

Ahuya benzer gözleri
Bir yavru gördüm kimindir
Aşkı öldürür nazları
Bir cânan gördüm kimindir
Dede küllâhı başında
Henüz on bir yaşında
Kudret kalemi kaşında
Bir civan gördüm kimindir

Bendesin yanına gelse
Ağladıkça yaşam silse
Sözi müürüvellü olsa
Bir yavru gördüm kimindir
ÂLİ eydür akl şaşar
Aşk deryası boydan aşar

Anı kocan binler yaşar
Bir körpe gördüm kimindir

IX

TÜRKİ BERÂ-Yİ SEFER-İ BAĞDÂD

İslâm askeriyüz gazâ kasdına
Hazretin sancağın çeküb gideriz
Her birimiz seyfi alub destine
Adünün hâtırın yıkub gideriz
Atımız küheylân asıldır soyu
Şat ile Muraddan içeriz suyu
Kimse doğru yoldan şaşmasun deyü
Âlâmet taşını diküb gideriz
Gâziler var tir ü kemân elinde
Tirkeşi sağında seyfi solunda
Seri virmek için islâm yolunda
Günahlarımızı silküüb gideriz

Bir Gâzi Hünkâr'ın peşine düşüb
Konub göçüb nice vâdiler aşub
Taşkın sular gibi kaynayub coşub
Acem iklimine akub gideriz
KÂTİB de bu yolun geçdi üstünden
Ârifler kâmilî seçer sözünden
Ma'nâlar söyleyüb bâtil yüzünden
Sırr ile eflâke çıkub gideriz

X

TEKERLEME

Acab zaman oldu şimdi gâziler
Büyük küçük birbirini beğenmez
Hep mü'min münâfik cenneti özler
Hak nasib itdüğü yerin beğenmez
Kediler köpekler ile dolaşır
Nekbetisi ehli urza ulaşır
Mekik deyü çarşu çarşu dolaşır
..... erlerini beğenmez
Anası babası koyun güttüren
Dağ başında kavalını öttüren
Kazma ile başın traş ettiren
..... ayak berberin beğenmez

Ot köki balta şapının eğrisi
Yine gitmez yüreğinin ağrısı
Sofî olmuş ba'zı eşek uğrısı
Âşıklarda aşk eserin beğenmez
Pak olmaz gönülde tüten dumam
İsterse dolaşa Hind ü Yemen'i
KÂTİB eydür bizi beğenmeyeni
Beğen derim deli gönül beğenmez

(1) Cahit Öztelli, Aşık Ali, Türk Dili, Sayı 53, 1956; T.F.A. Sayı 179, 1964.

(2) British Museum, Sloane -- 3114.

(3) Cafer Ergin, Mecmuası Sâz ü Söz me-
tinleri, Musiki Mecmuası, Sayı 233, 1968 ve de-
vanı.

Bize gelen KITAPLAR

● Tahir Kutsi MAKAL : "Anadolu'da Türk Mührü". Hacı Bektaş, Ahi Evren, Yunus Emre, Mevlânayı vb. ni yetiştiren iklim, Türk kültür ve uygarlığının Anadolu'nun göğsüne, enlemesine ve derinlemesine işlenişinin şiirli öyküsü. İnceleme. Matayataş Yayınları : 4. 20 x 14 Cm. boyunda, 128 sayfa, 10 lira.

● Dt. M. Sadık YİĞİTBAŞ : "Musiki ile Tedrvi". Musiki ile ilgili tarihsel, bilimsel ve dinî, geniş belgeli araştırma. Yazarın daha önce yayınlanan "Dil, Din ve Musiki" adlı eserinin devamı da sayılabilir. 24 x 17 boyunda, 440 sayfa, 75 lira.

● Fethi SAVAŞCI : "İş Dönüşü". Hikâyeler. Yeditepe Yayınları : 202. 19,5 x 13,5 boyunda. 112 sayfa, 7,5 lira.

● Alberto MORAVIA — Samih TIRYAKIOĞLU : "Kıskançlık". Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı : 210. 16,5 x 12 boyunda, 448 sayfa, 15 lira.

● Metin SÖZEN : "Anadolu Kentleri". Önsöz. Giriş ve 21 ilimizin Türkiye Rad-yolarında "Kentten Kente" adıyla yayımlanan program dizisi, sonuç. Cilt I. Doku Yayınevi, Sanat ve Kültür Dizisi : 1. Resimli. 19,5 x 13,5 boyunda, 272 sayfa, 20 lira.

● Angela MEDICI-Nihal ÖNOL : "Yeni Eğitim". Varlık Faydalı Kitaplar : 117. 16,5x12 boyunda, 158 sayfa, 8 lira.

● August STRINDBERG - A. Turan OFLAZOĞLU : "Baba". Tragedya 3 perde. Varlık Yayınları Tiyatro Serisi : 27. 16,5x12 boyunda, 86 sayfa, 4 lira.

● A. Turan OFLAZOĞLU : "Sokrates Savunuyor". Oyun, tragedya 2 perde. Varlık Büyük Cep Kitapları, Tiyatro Serisi : 26. 17 x 12 boyunda, 104 sayfa, 4 lira.

● Ayhan İNAL : "Yasak Sevgi". Şiirler. İsteme adresi : P. K. 407, Kızılay — Ankara. 19 x 13,5 boyunda, 88 sayfa, 10 lira.

Giyimler, Kuşamlar Diyarında :

Türk Giyim-Kuşamları ve Elishemeleri Üzerine

Yazan : Refhan HINÇER

İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü tarafından petrol rengi satenden, cepleri ve boynu Türk işi boncuk ve simle işli gece elbisesi... (1971 Türkiye Güzeli Nil Menemencioğlu).

Yıllardır nine ve annelerimizin çeyiz sandıklarında gençlik devir ve çağlarının amısı olarak sakladıkları giyim - kuşamlar, son yıllarda bütün inceliği ile ele alındı. Terzilerimizin, Kız Sanat Enstitüleri öğretmen ve öğrencilerinin göz nurları dökerek hazırladıkları eski Türk giyimlerinin stilize örnekleri, Yurd sathını da aşarak bütün dünyaya ün salmaya başladı.

Bu konuda adeta bir zevk yarışı var. İstanbul ve Ankara'da yapılan giyim - kuşam gösterileri, diğer şehirlerimizin de müstesna günlerinin bir süsü haline geldi.

Ne zaman bir gazete, bir magazin sayfası açsak, karşımıza kadın ve kızlarımızın marifetli eleriyle bezedikleri Türk nakış, el - işlemeleri, motif ve oyaları ile gözleri alan ve Türk Damgası taşıyan giyimler - kuşamlarla karşılaşyoruz.

İstanbul ve Ankara Olgunlaşma Enstitüleri başı çekiyor. Bunları diğer enstitüler izliyor. Özel terzihaneler de aynı çarba içinde. Artık uzun süredir devam eden korkumuz yavaş yavaş yok oluyor: Yurdumuzun dört bir köşesindeki Topkapı Sarayı Müzesi, Etnografya Müzesi ile diğer müzelerde elişlemeleri ve giyimlerimiz kapalı dolaplarda ve çeyiz sandıklarında çürümeyecek. Tarihin sayfalarında kaybolup gitmeyecek.. Bindallılar, mihlamalar, üçetekler, kaftanlar, bürümcükler, şalvarlar ve elişlemelerimiz bugünün giyimine ışık tutacak.

Güzellerimiz, mankenlerimiz, öğrencilerimiz bunları seve seve giymeyi ve göstermeyi birinci plânda ele alıyor. Giyimlerimiz, Halk Oyunlarımızla önce yüksek öğretim, sonra lise ve nihayet ilkokul müsamere ve yarışmalarına girdi. Bütün bu güzel giyim - kuşamlarımız pırıl pırıl gözlerimizin önüne serildi. Gönüllerimizi, coşturarak bir heyecan zirvesine ulaştırdı.

Öte yandan Tercüman Gazetesi Kız Sanat Enstitüleri arasında bir defile - yarışma açtı. Bu yarışmaya 12 ildeki Enstitü katılmak için gece gündüz inci gibi göz nurlarını Türk giyim - kuşamı, nakış ve

ARAŞTIRMALARI

elışleri için döküyor. Bunu gelecek yıllarda yapılacak yarışmalar izleyecek.

Bu yılki yarışmaya 12 il'in, Adana, Ankara, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, İstanbul, İzmir, Kayseri, Konya, Sakarya, ve Samsun Kız Sanat Enstitü ve Akşam Kız Sanat Okulu katılıyor...

"Kız Enstitüleri ve Akşam Kız Sanat Okulları Defile Yarışması'nın yeri tarihi ve şartları tesbit edilmiştir. Buna göre yarışma 30 Mayıs Salı günü İstanbul'da Çınar Oteli salonlarında yapılacaktır. Yarışmaya katılacak ve 28 Mayıs 1972 Pazar günü İstanbul'da hazır bulunacak olan öğrenciler ile birlikte ailelerinden bir kişi ve okul müdüriyetinin tensip edeceği bir öğretmen program gereğince Tercüman Gazetesi tarafından misafir edilecek. Yol - otel - yemek masrafları karşılanacaktır. Yarışmaya katılan öğrenci ve beraberindekiler 31 Mayıs Çarşamba günü serbest kalacaklar ve buldukları şehirlere döneceklerdir. Buldukları şehre uçak seferi olanlar için uçakla yolculuk tercih edilecektir.

Kenan Özbek'lerin, Sabiha Tansuğ'ların Nezihe Araz'ların özel koleksiyonlarındaki başlık ve kıyafetler de Enstitülerin ve terzilerimizin hayranlığını çekiyor. Yurd dışından büyük alâka görüyor. Folk Dans Gruplarımız bunlardan esinleniyor.

Yapılan defile - gösterilerde de giyimlerimiz burcu burcu Yurt köşelerinin adını taşıyor. Son defa İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nün Isparta'da okul müdürü Bedia Diker'in öncülüğüyle hazırlanan defilesindeki giyimlerin adlarına bakınız : Yurttan Sesler, Hereke'de Mehtap, Akdeniz Kıyıları, Isparta Gülü, Isparta'da Bahar, Çanakkale'de Gurub, Bursa Zambağı, Antep'ten Geliyorum, Toroslar, Anadolu Türküsü... Ne kadar güzel değil mi...

Maddi folklor malzemesi için orijinal halk giyimlerimizi olduğu gibi saklamak, onları toplamak ve koleksiyonlar meydana getirmek ilk işimiz olmalıdır. Artık bilimsel bir şekilde bunların derlenip, bir müzede toplanması ve sergilenmesi zamanı çoktan gelmiştir.

Bunun yanında yapılan bu değerli çalışmaları, stilize çabalarını da şükranla karşılamamız gerek. Biz de bu satırları bunun için yazıyoruz.

Şamfıstığı renginde yelekli tuvalet, mavi boncuk ve simle işlenmiş olup, Olgunlaşma Enstitüsünde dikilmiştir.

Hıdırellez ve Genç Kızların Mani Eğlenceleri

Yazan : Nizami NEFESLİ

Hemen hemen unutulmaya yüz tutmuş geleneklerimizden birisi de Hıdırellez sabahı genç kızların mani eğlenceleridir. Mahallenin genç kızları küpe, yüzük, bilezik, kolye vs. bazı süs eşyalarını niyet tutarlar. Akşamdan bir küçük küpün içine koyup ağzını bir tülbentle bağlarlar. Bir kırmızı kurdela ile fiyonk yaparak akşamdan bir bahçedeki gül fidanının dibine bırakırlardı. İnanişe göre Hıdırellez (Hızır-İlyas), mevsimi kullarken, seher vakti gül fidanına da uğrar. Küpün içindeki kızlara ait eşyaları da görür ve kismetlerini açar.

Ertesi sabah erkenden genç kızlar o bahçede toplanır, önce dualar yapılır, dilekler dilenir, türküler söylenir, oyunlar oynanır. Birbiri ile dargın olanlar varsa barıştırılırdı. Sonra en çok mani bilen bir kız arkadaşlarının hepsine hayırlar,

mutluluklar dileyerek onları gül fidanının etrafında toplan ve mani söylemeye hazırlanırdı. Kızların içinde 7 - 8 yaşlarında be-yazlar giydirilmiş, başına papatyadan çelenk konulmuş güzel bir kız çocuğu da küpün başında hazır bulunurdu. Mani söyleyecek kız bir mani söyler, küçük kız da ağız örtülü küpün içine bakmadan elini sokar birşey çıkarırdı. Örneğin: bir yüzük veya kolye gibi. Bu yüzük veya kolye hangi genç kızın ise söylenen mani ona ait olurdu. Bu mani onu duydular, kendi gönlünce yorumlarda bulunurdu. Seviniyse diğer kızlar da sevincine iştirak eder, şayet üzülürse arkadaşları onu hayra yorarlardı. Küpün içi boşalınca mani söylemeye son verilir, tekrar türkü, şarkı ve oyun başlardı. Biz bu manilerden Yozgat çevresinden derlediğimiz seçilmiş bazı güzel örnekleri sunuyoruz.

Karanfil haşlanır mı ?
Saksısı taşlanır mı ?
Küçükten bir yar sevdim,
Ele bağışlanır mı?

Kaşların katar katar
Kırpıkların ok atar
Yanağın dükkân açmış
Dudakların bal satar

Yel eser dal salınır
Kudretten ney çalınır
Benim yarım pek kıskanç
Güle baksam alınır.

Yar benden narin diler
Narinindir narin diler
Kendi bir buse vermez
Ömrümün varın diler

Naz olur, niyaz olur,
Bahar biter yaz olur,
Yar ile geçen yıllar
Hem kısa; hem az olur!

Yarı gördüm çimende
Akıl kalmadı bende
Yara gömlek olaydım
Seher suda çimende

Gökte yıldız serseler
Aşkın beni örseler
He demiştin yoh demem
Leşim yere serseler.

Yâri gönderdim yola
Gözlerim dola dola
Tanrım bir bulut gönder
Yârime gölge ola.

Bir kuşum var karalı
Kanatları yaralı.
Hastavdım iyileştim
Yâr hâtırım soralı

Karşıda duran sensin
Zülfünü buran sensin
Bana cellât kâr etmez
Boynumu vuran sensin

Yüzüm güleçtir benim
Odam kireçtir benim
Gel sarılıp yatalım
Cismim ilâçtır benim

Ay doğdu ize düştü
Zülfüme yüze düştü
Felek çarkın kırılımsın
Ayrılık bize düştü.

Bahar geldi, yaz güzel
Merhameti az güzel
Ben sana âşık oldum
Defterine yaz güzel

Ağladı dindi gönlüm
Tepeden indi gönlüm
Değme güle konmazken
Dikene kondu gönlüm.

Baht olur bahttan üstün.
Taht vardır tahttan üstün
Âşıkların yemini,
Her ceñit ahttan üstün.

İncir konmaz küfeye,
Hele bak şu efeye,
Güzelin giydiği çul,
Benzermiş kadifeye...

Yel eser sallanırsın,
Baharda dallanırsın,
Kimi günler acısın,
Kimi gün ballanırsın.

Dağlar başın kar aldı
Etrafını nar aldı
Ecele borçlu kaldım
Canımı da yar aldı

Avanos'ta İnanış ve Gelenekler

Derleyen : Ali INCE

1 — Çömlek devrilir, ortalığa su dökülürse "Yağ gelecek" derler.

2 — Yemeğin tuzu unutulmuşsa, "Evin önünden Hızır geçmiş" derler.

3 — Yemeğin tuzu fazla olmuşsa, "Kadının kocasını çok sevdiğine işarettir", derler.

4 — Ayakkabı bir biri üstüne gelirse, "Misafir gelecek", derler.

5 — Ateş mavi alevle yanarsa, "Misafir geleceğine işaret", derler.

6 — Kedi yüzünü yıkarken ayağını kulağından aşırırsa, "Misafir gelecek", derler.

7 — Pencerenin önünde kuş öterse, "Mektup gelecek", derler.

8 — Çorap yanlışlıkla ters giyilirse, "Uğurdur", derler.

9 — Hamur yoğururken bir parça sıçrarsa "Misafir geliyor", derler.

10 — Ekmek pişirenin yanında ayakta durulursa, "Hamurlar tandıra dökülür", derler.

11 — Sofrada tabağı iyice silinen "Nişanlısı güzel olur" derler.

12 — Sofrada küçük bir lokmasını bira kanın, "Akli sofrada kalır", derler.

13 — Mantının yanında ekmek yenecek olursa "Şeştanlar karısını boşarmış", derler.

14 — Güneş batmak üzere iken çocuklar ekmek alır yerse "Kismet dağılıyor", derler.

16 — Çocuk içeri doğru sürünürse "Misafir gelecek", derler.

17 — Çocuk dışarı doğru sürünürse "Bu evden bir kişi yola gidecek", derler.

18 — Konuşurken ezan okunursa "İşte gerçeği", derler. Sözüünün doğruluğuna delil sayarlar.

19 — Gece maya verilirse "İyi olmaz", derler.

20 — Akşam eve tencere gireirse "İyi olmaz", derler.

21 — Süt veya yoğurt kabı iade edilirken tertemiz yıkanmadan verilirse "İneğin sütü kesilir", derler.

22 — Gelin götürülen iki kafile karşılaşırsa gelinleri kafa kafaya tokuşturmalı, öyle yapılmazsa "Gelinlerin birinin çocuğu olmaz", derler, tokuştururlar.

23 — "Genç kızlar gece aynaya bakarsa, evde kalır." derler.

Hoştur bahar olursa
Sabır karar olursa
Seni yıkarım dağlar
Yara zarar olursa.

Erzurumdan kalk ta gel
Sular gibi ak ta gel
Ben sana gel diyemem
Sen kalbine bak ta gel.

Kayıpta kürek işler,
Yıva direk ister,
Ayrıalım demeğe
Taştan bir yürek ister!

Ak gülüm uyan da gel
Mislere bulan da gel
Rakipten korkuyorsan
Mevlâya dayan da gel.

Gözlerin alma benden
Yoldaş ol kalma benden
Dermanım senin olsun
Tek derdin alma benden

Gitti o peri dağlar:
Dönmez mi geri dağlar
Dumanla örtüverin
Bastığı yeri dağlar.

Geldi bahar çağları
Duman aldı dağları
Yarsız diken görürüm
Mor sümbüllü bağları.

Mey senin, şarap senin
Bu huyun harap senin
Bana bir puse versen
Nen gider acap senin?..

Acıdır adın gurbet
Yakıyor tadın gurbet
Bütün bu kapıları
Sen mi kapadın gurbet

Gökte yıldız ellidir
Zülfü altın tellidir
Küçükten yâr sevenler
Gözlerinden bellidir.

Mezarım derin edin
Su serpin serin edin
Dünyada gün görmedim
Ahrette gelin edin.

Gözümden kaydı Sırat
Adını yaydı Sırat
Atılırdım korkmadan
Sana varsaydı Sırat.

Kekliğim seker ağlar
Tüyünü döker ağlar
Anasız gelin olan
İçini çeker ağlar

Sunam sese mi geldin
Ayak basa mı geldin,
Sağlığımda gelmezdim
Öldüm yasa mı geldin?

İnanışlar :

Yağmur Duası Üzerine Derlemeler

Derleyen : Nevzat GÖZAYDIN

Yusufeli/Artvin dolaylarında :

Yağmur Duası'nın yapılmasına ekseriya köy halkının toplu olarak bulunduğu C u - m a namzından sonra karar verilir. Bir hafta sonraki Cuma (Perşembe de olabilir) günü eğer uzak bir yere gidilecekse erken kalkılır, temizlenilir ve abdest alınır. Yakınlarda bir yere gidilecekse o kadar erken kalkmağa lüzum yoktur.

Herkes maddi varlığına göre bir kurban getirir; tek başına kurban getirmeğe gücü yetmeyenler bir akşam öncesinden aralarında para toplayarak ortaklaşa bir kurban alırlar. Yağmur duasının yapılacağı günün sabahı kurbanlarla birlikte, nerede dua edilecekse oraya doğru yola çıkılır. Bizim o taraflarda "Ziyaret Tepesi" dediğimiz ve üstünde bir şehitin yattığına inandığımız tepeye çıkılır. Daha tepeye yaklaşmadan sonra şapkalar ve ceketler çıkarılır ters çevrilerek giyilir; çocuklar ve kurbanlar bağirtılmağa başlanılır. Yolda herkes devamlı olarak dua eder ve bildiği *S u r e*'leri okur. O tepeye çıkılınca başta olan İmamın nezaretinde iki rekat namaz kılınır. Namazdan sonra *D u a* yapılır ve duadan sonra da kurbanlar kesilir. Hemen orada etler pişirilir ve hep birlikte yenir. Bizzat kendim dört - beş defa *Y a ğ m u r D u - a s ı*'na katıldım ve her seferinde de yağmur yağdığına şahit oldum.

Bizim o taraflara göre, Karadeniz'in doğu taraflarında dağlar arasında kalan bir göl vardır. Ora köylüleri *K ı r k b i n a* det ufak taş toplayıp o göle atarlar. Bu ufak taşların, göle gayet yavaş atılması gerekirmiş. Hızlı atılırsa yağmur yerine dolu yağarmış. Ben oraya gitmedim, bizim köyden orada bunu görenler anlatırlardı. Bir de at kafatası yazılır, gölün içine o taşlarla birlikte bırakılmış. Eğer yağmur fazla yağacak olursa hem kafatası, hem de o taşların bazan içinde saklandığı torba gölden çıkarılırmış.

(Anlatan : B. Mehmet Yüksel, 1929 Yusufeli/Artvin doğumlu, İlkokul mezunu. 1969 Nisan a-

yında işçi olarak çalıştığı Mainz/Almanya'da derlenmiştir.)

★

Şumnu/Bulgaristan dolaylarında :

Bulgaristan'ın Şumnu tarflarında "sabilerin duası da kabul olunur", diye küçük çocuklar *Yağmur Duası*'na çıkarılır. Ekseriya on-oniki yaşına kadar olan kız çocuklar namaz kılıp dua eden cemaatin sağ tarafında, erkek çocuklar ise bu cemaatin sol tarafında toplu olarak bulunurlar. İmamı takiben cemaat "Amin" dedikten sonra kız çocuklar hep bir ağızdan ve gayet yüksek sesle ve onları takiben de erkek çocuklar aynı şekilde bağırarak "Amin" derler.

(Anlatan : B. Davut Gül, 1969 yılında 45 yaşlarında, Osmanpazarı—Şumnu / Bulgaristan doğumlu. 1969 Nisan ayında kendisinin işçi olarak çalıştığı Mainz/Almanya'da derlenmiştir.)

★

Kutluca köyü - Beşikdüzü/Trabzon dolaylarında :

Yağmur Duası'na çıkılırken herkesin tertemiz olması, aralarında bulunan kurgunluk ve küskünlüklerin kalkmış olması ve dargınların barışmış olması gerekmektedir. Herhangi bir tepede yapılacak olan *Yağmur Duası*'nın namazı iki rekat olarak kılınır. İmam, Kur'andaki ondört *Secde Sureleri*'ni okur ve her sure sonunda hep birden cemaatle secdeye varılır. Bütün bu secde sureleri okunduktan sonra ayağa kalkılır ve eller aşağı bakar vaziyette (parmaklar yere dönük olarak) *Türkçe* dua edilir. Bundan on yıl kadar önce *Arapça* dua etmek bir çeşit moda idi, fakat Arapça duaları kimse anlayamadığı için, bu adet yavaş yavaş terkedildi.

Bizzat kendim Yağmur Duası'na katıldım ve İmam olarak bu ondört secde suresini de okudum."

(Anlatan : B. Harun Ulu, 1937 doğumlu olup Yağmur Duası'na doğum yeri olan Kutluca köyünde katılmış. İlkokul mezunudur. İşçi olarak çalıştığı Mainz/Almanya'da 1969 Nisan ayında derlenmiştir.)

Av ve Avcılık Folkloru :

Gaziantep'te Avcılık ve Çeşitleri

— II —

Yazan : Cemil Cahit GÜZELBEY

SULAK AVI

Kilkıvrık, bağirtlak, üveyik, şakalak avlamak için su kenarına evsin kurulur. Bir arık kenarında yapılacak olupta suyu akımyorsa, akıtılır. Ava başlamadan önce yapılan bu hazırlıklara *düzen* denir. Hayvanların su içmek üzere gelmeleri beklenir. Bir kaç bir araya toplanınca ateş edilir, genellikle üveyikler kavak ağaçları üstünde yatarlar. Bu nedenle ikinci sonu kavaklar üzerinde topluca bulunan üveyikler sıralanmış durumda olur. Yanyana konduklarından bir ateşte 5 - 10'u hatta daha fazlası vurulur.

AV ARAÇ VE GEREÇLERİ, AV HAYVANLARI

Bu araç ve gereçleri, av çeşitlerini anlatırken yaptığım açıklamalardan anlamak mümkün ise de bir daha saymak yerinde olur.

Tek tüfek, çifte, kırmalı çifte, dolma çifte, beş fişek atan otomatik tüfek, maver, saçma, kurşun, barut, fişek çekeceği, fişeklik, av çantası, keklik boğan, tazi, köpek, keklik, keklik kafesi, şahin, doğan, seyfi adlarındaki av kuşları, yani alıcı kuşlar, av bıçağı, matra, av araç ve gereçlerinin başlıcalarıdır.

Gaziantep bölgesindeki başlıca av hayvanları: Keklik, bozkeklik obir adıyla Çil keklik, kervan kekliği, bildircin, üveyik, şakalak, titos, koskavuk, turaç, turna, bağirtlak, currik, toy, çulluk, obir adıyla sallambaş Haca veya Ali Hoca, kilkıvrık, yabani ördek, yabani kaz, kirik, körbakkal, karatavuk, hobbal, cubbal, göverçin zevzin obir adıyla sığırcık, geyik, dağ keçisi, sansar, su iti, obir adıyla kunduz, porsuk, tilki, çakal, tavşan, kayacıl, kör tavuk, domuz.

Sayıdığımız av hayvanlarından turaç Maraş, İslâhiye, Pazarcık tarflarından, durna Fırat kıyılarından, geyik, dağ keçisi Araban ve Yavuzeli'nin daha çok Fırat'a yakın dağlık ve meşelik yerlerinde bulunur. Vaktiyle Gaziantep çevresinde ceylan çok miktarda bulunmakta iken 1910 yılında

yağan ünlü Büyük kar'da ölerек veya şehir ve köylere can atarak hepsi ortadan kalkmış, nesli tükenmiştir. Şimdi ceylan avı için Urfa bölgesine, Akçakale, Haran taraflarına gidilmektedir. Burada ceylan avı Jip ile yapılmaktadır. Domuz avcılığının en çok yapıldığı yer Pazarcık ve İslâhiye'nin bataklık bölgeleri idi. Bataklıkların kurutulması bu av çeşidini biraz azaltmıştır. Ancak piriç arıkları ve mısır tarlaları çevrelerinde yapılmaktadır. Domuz avı avların en tehlikelidir. Bir bölümü göçmen olan av kuşlarının avları, geliş mevsimlerine göre ayarlıdır. Örneğin üveyik, bildircin, güneyden, kaz, ördek, kirik ise kuzeyden göçüp gelirler.

Tilki, çakal, kunduz avı, tilkici denilen ve bu hayvanın etini yiyen bir çingene oymağı tarafından, aynı zamanda kürklerinden faydalanmak üzere yapılır.

AVCI TÖRELERİ — İNANÇLARI

Avcılar birbirlerini tanır, sever, sayarlar. Aralarında kimi guruplaşmalar ve bu guruplar arasındaki rekabetler görülür. Gaziantep'te 20 yıl önce kurulan bir de Avcılar Kulübü vardır.

Avcılar, yanyana gelerek ava çıkma kararı verir, bu sırada gidilecek yeri ve günü belirtirler. Ava çıkılacak günün arifesinde ve gecesinde ava katılacaklarda göze çarpan bir çalışma başlar. Tüfekler gözden geçirilir, fişek tedarik edilir. Gerekirse kendileri doldurur. Taşıma araçları hazırlanır. Av araçları bir yana toplanıp harekete hazır bir duruma getirilir.

Avcılar çok vakit, kararlaştırdıkları bir sabahçı kahvesinde buluşur. Tan atacağı sırada yola çıkarlar. Avcılar ava hareket edecekleri sırada birbirleriyle karşılaştıkları sırada ilk sözleri "*Rastgele*" demek olur. Uğurlar olsun, sözü uğur sayılmaz. Ava çıkmadan önce böyle bir söze muharap olunursa o gün şanslarının bozuk olacağına inanırlar. Gusül etmeyi gerektiren bir durum varsa yıkanmadan yola çıkmazlar. Avcılıkta yıkanmayı gerektiren bir durum olursa, ilkin bu işi yerine getirirler.

Bu inanç nedeni ile kışın takır takır buzları kırarak yıkananlar görülmüştür.

Avcılar, arkadaşlarından birinin önüne gelen ava silâh atmadıkları gibi, başkası tarafından izlenip te kendi önüne düşen ava da silâh çevirmezler. Bütün gün dolaştığı halde hiç av yapmayan arkadaşları olursa, boş dönmesin diye bu gibilerin bir av vurma için çaba gösterirler. Av dönüşü içlerinden hiç vurmamış bir kimse olursa, fazla avlanmış olanlar, bunlara uygun bir pay çıkarırlar. Ayrıca o günkü başarısızlığını haklı nedenlerle açıklamaya çalışıp gönlünü alır, üzüntüsünü gidermeğe çalışırlar. Avı zevk için yapanlar avladıkları kuş ve tavşanlardan eşe dosta armağan ederler. Böylece bazan bir kaç av vurmuş olduğu halde birisini kendisine ayırmakla yetinenler olur. Avcılar, köpek, tazi ve alıcı kuşlara çok iyi, adeta evlât gibi bakarlar. Onların sırtına dikkat ederler. O kadar ki, evindeki biricik seccadesini kesip onların sırtına çul yapanlar özel olarak çul dokutanlar, kendi yiyeceğinden kesip tazısına, köpeğine yedirenler, yatmaları için ayrı bir yer yaptırınlar görülmüştür. Gaziantep'te tazi ve çulu için bir türkû bile düzülmüş. Bu türkû şöyle başlar :

*Ben aşamın tazısına
Tingir mungır çul dokudum.*

Bölgemizdeki eski avcılar yabancı güvercinin kutlu bir yaratık olduğuna inanır. Ona silâh atmazlar. Avcılığa yeni başlayan biri bunu yapmağa kalkarsa hemen uyarırlar. Bu konuda şöyle bir hikâye anlatılır :

Avcının biri bütün gün dolaşır bir türlü birşey vuramaz. Boş dönmek için şehrin kenarında ağaca konmuş bir güvercin görür. Bunu avlamak ister. Üç kez nişan alır, her seferinde tetiği çekeceği sırada ağaçtaki güvercin insan olarak şekillenir. Ateş etmez. Bir hayal gördüğünü düşünerek dördüncüde tetiği çeker. Fakat güvercin yere düşecek yerde, kendisi fenalık geçirerek yere yuvarlanır. Avcıyı baygın bulanlar önce evine, sonra da dua etmesi için İmam Gazali'ye götürürler. Avcı kendine geldikten sonra Gazali, göğsünü açarak "Zalim, bak beni ne hale koydun" deyerek saçma yaralarını gösterir.

Avcılığın hoş taraflarından birisi, av dönüşü yapılan sohbetler, birbirlerine takil-

malar, erişmeler ve şakalaşmalarıdır. Son çeyrek yüz yılda Gaziantep'in en büyük avcısı rahmetli arkadaşım Av. Enver Koçak'tı. Düzüneyle tazi, at, bazan sayısı 150yi bulan kişi ile ava çıkardı. Konakladığı yerler bir düğün evinin kalabalığını ve keyifli halini andırırdı. Zaman zaman beni de davet ederdi. Bu avlarda akşam dönüşlerindeki sohbetlerde nice av fıkralarını dinledim. Bunlardan akılda kalan bazı larını anlatmak yerinde olur.

AV HİKAYELERİ

Bunlardan birisi evsin avcılığına aittir. Gaziantep'te şehrin güneyinde Dutluk ve Karataş adı verilen, keklik ve obir av hayvanlarının bol miktarda bulunduğu bir yerdeki tepelerde evsin avcılığına uygun yerler varmış. Bunlardan birisinde avlanan kimse obirlerine göre daha başarılı olurmuş. Birbirine rakip iki evsin avcısından biri, sabahları erkenden gelip bu uygun yere konar, obiri ne kadar gayret etse bir türlü burada avlanmak fırsatı bulamazmış. Bir gün bu duruma adama kılı kızmış. Rakibi avını bitirip, evsini bıraktıktan sonra gelmiş. İçine pislik bırakmış. Birinci avcı ertesi gün yine erkenden gelmiş. Alaca karanlıkta evsine girmiş, oturup elini yere koyunca, parmakları bir gün önce rakibi tarafından bırakılan pisliğe gömülmüş. İşin farkına varıp parmağındaki pisliği atmak için elini hızla silmiş. Sivri bir taşa çarpan parmakları yaralanıp kanamağa başlamış, acıyan parmağını gayri ihtiyari ağzına götürmüş.

Av meraklısı bir delikanlının çok anlamlı, yalnız avda değil ev işlerinde bile yararlı olan iyi yetiştirilmiş bir köpeği varmış. Bir gece evlerine misafir gelmiş. Delikanlı söz arasında fırsat buldukça köpeğini över dururmuş. Vakit bir hayli ilerlemiş, misafirler kalkmışlar. Kapıda vedalaşırken delikanlı, köpeğinin marifetlerini görmeden gidiyorsunuz, diye sitem etmiş. Bunun üzerine misafirler "Haydi bir marifetini göster de görelim" demişler. Delikanlı köpeği çağırmış. Ellerini koklatmış. Bir şey söylemiş, eliyle bir işaret yapmış. Bakın şimdi elime en çok değer bir şeyimi, matramı, av çantamı veya eldivenlerimi alıp getirecektir", demiş. He-

ARAŞTIRMALARI

men uzaklaşan köpek çok geçmeden hizmetçi kızın çamaşırlarını getirmiş.

★

Bir avcı gurubu akşam dönerken içlerinde Ali adında birisi eğilip fotinini bağlar-ken topluluk içinde yapılmaması gereken bir kusur eylemiş. Bunu duyan arkadaşları:

— Kolay gele Ali Ağa hâlâ atışa devam mı ediyorsun, diye takılıp gülmeğe başlamışlar. Ali Ağa hiç bozmadan canlı bir keklığı göstererek :

— Keklik geniriyor, cevabını vermiş.

★

Bir avcı tek başına bütün gün dolaşır. Eline bir şey geçmez. Bunun üzerine tüfeğini bir yere saklar. Yakındaki bir köyden küçük bir horoz alır. Köyden ayrıldıktan sonra horozu serbest bırakır. Sonra tüfekte vurur. Başını keser. Evine getirir. Karısı yılların avcısı olan kocasının şimdide kadar böyle bir av hayvanını vurup getirdiğini görmediğinden sorar :

— Ağa bu ne kuşu?

Ağa Gaziantep'te hiç bilinmiyen şu kuş adını söyler :

— Buna, sus kuşu, derler.

★

Avcının birisi köpeğini şöyle medheder : Bir tavşan avından dönerken bir köyün harman yerine bitişik tarlaların yanından geçerken köpeğin forma yapmağa başladı. Yanında bulunanlara, köpeğim boşuna forma yapmaz, dedim. Hemen kazma kürek getirdim. Köpeğin çevresinde döndüğü yeri kazdım. Bir metre derinliğinde ki topraktan ne çıktı, biliyor musunuz? Üstünde tavşan resmi olan bir bütün tabakası. Benim köpeğimin üstüne yoktur!

★

Başka bir avcının hikâyesi bunu bastırır: Köpeğimle birlikte yoldan geçerken, hayvan bir taksinin çevresinde forma yapmağa başladı. Yanımdakilere bu taksinin içinde her halde bir keklik vardır, dedim. Onlar işi erişmeye, alaya döktüler. İş iddiaya bindi. Taksinin şoförünü aratıp buldum. Taksinin içinde keklik yokmuş. Fakat köpeğin forması boşa değilmiş. Çünkü şoförün soyadı "Keklik"miş.

★

Avcının, tazi ve av köpeğine olan bakımına karşılık ondan beklediği yeteneği bu-

TÜRK EL DOKUSU KUMAŞLARI SERGİSİ

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Küçük Sanatlar Dairesi tarafından evvelki ay Ankara'da yapılan törenle OR-AN Sanat Galerisi'nde "Eski ve Yeni Türk El Dokuma Kumaşları Sergisi" açılmıştır.

Sergide eski ve yeni el dokusu kumaşlar sergilenmiştir. Çok başarılı bir şekilde düzenlenen, çeşitli ve değerli örnekleri bir araya getiren sergi, açık kaldığı sürece büyük ilgi görmüştür.

Bakanlığın bu konuda sık sık Türk Halkının el emeği ve göz nuru döktüğü küçük sanatlar dalına ait sergiler açması, hem destekleme bakımından, hem de turistik değer yönünden büyük faydalar sağlayacaktır.

T.F.A.

lamayınca kızgınlığı da zorlu olur. Buna ilişkin hikâyeler vardır. Bunlardan iki tanesini anlatalım.

Oğuzeli'nin Şiveyden köyünden Veysel Kiya adındaki birisi, Nizip'in Nizar köyünde bulunan bir tazıyı bir koyun ile trampa eder. Adı Kirli Hanım olan tazi için annesinin namaz seccadesini keserek çul diker. Ayaklarını kınalar. İki keçişinden birini buna ayırır. Altına özel bir minder hazırlar. Bütün bir mevsim gözü gibi bakar. Obir yandan her gün köy odasında tazının sözünü açarak öger, av zamanı gelir. Büyük bir avcı gurubuna katılır. Veysel Kiya, tazısının başarısından çok güvenli ve gururludur. Av başlar, tavşan kalkar. Kirli Hanım bırakılır. Hayvan ok gibi fırlar. Gözden kaybolur. Aylardan beri övgüsünü duydukları Kirli Hanımın bu atağın na şaşırın avcılar, onu, dikkatle izlemeğe başlarlar. Ama biraz sonra ne görsünler? Kirli Hanım, bir kaç yüz metre ötede bir kayanın gölgesine yan gelip yatmaktadır. Bu kez şaşırarak sırası Veysel Kiya'ya gelir. Bir kaç kez daha dener. Kirli Hanım'ın canını hiç zahmete koşmadığı, bir avı takip edecek yerde, bir kayanın veya bir

çahnın dibine busup, yattığı görülür. Vey-sel Kiya'nın şaşkınlığı kızgınlığa döner. Diğer avcılarının takımları bu kızgınlığı artırır. Kiya, avın sonunu beklemeden tazısını alıp evine döner. Hayvanın sırtına, yanlarına kızılık denilen otların kurusundan fazla miktarda sarar. İçine gaz dökülmüş pamuk yerleştirir. Pamuğu ateşler. Pamuk ve sonra kızılıklar ateş alınca, Kirli Hanım ürküp koşmağa başlar. Akşama doğru avdan dönenler, harman yerinin kenarında Kirli Hanım'ın iskeletiyle karşılaşlar.

★

Çok yoksul, fakat av meraklısı bir adam, babadan kalma bir tabanca ile övgüsünü duyduğu bir tazıyı değiştir. İlk ava çıkışında hazır bulunan tazıların hepsinden kötü ve yeteneksiz olduğunu görür. Avcılar tazının bu halinden söz ederek takılıp dururlar. Adamcağız iyice sinirlenir, ama sesini çıkaramaz. O gün av biter. Akşam yatılacak yere gelirler. Gözü bir türlü uyku tutmayan adam herkes yattıktan sonra kalkar. Tazının boynuna bir ip takar. Yüksekçe bir yere asar. Sabahleyin uykudan kalkıp dışarı çıkan avcılar tazının ipten sallanan ölüsüyle karşılaşlar.

★

Tavşan avcılarının başarısız tazılarına kızdıkları gibi, evsin avcuları da ötmeyen keklıklere kızarlar. Onu hemen keserler. Battal Özbattal, bir merkeple bir evsin kekligi değiştir. Bir gün kekligi alır. Av yerine gider, kekligi evsinin önüne bırakıp beklemeğe başlar. Bu sırada kuluçka zamanı olduğu için erkek keklıkların sesleri çevreyi inletmektedir. Ama kafesteki dişi keklikten hiç ses çıkmaz. Buna sinirlenen

avcı keklığın tüylerini yolar, dağa bırakıp döner.

★

İçlerinde bölgenin ünlü avcılarında Av-cı Ali'nin oğlu Ahmet Canlı'nın da bulunduğu bir gurup Harnuba köyü çevresinde dolaşmağa başlarlar. Öğle sonu yine dolaşırken önlerinden bir sırtlan fırlıyor. Bunun arkasından 2 - 3 dakika sonra bir de tavşan kalkıyor. İleride sırtlan da gittiği için, tazı da bırakılıyor. Avcılar bu gibi gürültüden veya tüfek sesinden av hayvanını ateşin etki alanından, tazıyı bırakma mesafesinden uzak kalması haline *selefleme* derler. Ahmet Canlı, bu selefleme ye sırtlanın sebep olmasından ötürü kızıyor. Onun peşine takılıyor. Sırtlan bir deliğe giriyor. Delik önünde bir yığın kemik parçaları görülüyor. Burasının sırtlanın temel yeri olduğu anlaşılıyor. Gözü kara delik kanlı sırtlanın arkasından dalıyor. Dar olan delik içinde esasen aç kalmadığı zamanlarda insandan korkan hayvan şaşırıyor. Ahmet Canlı gerçekten yaman bir atakla sırtlanın sırtına biniyor. Değneğini gem gibi ağzına vererek kaması ile işini bitiriyor.

Avın zevk yanında tehlikesi de vardır. Bir kurt sürüsüyle, yalıt kurt denilen sırtlanla, ayı ile karşılaşıp zor duruma düşen, güç kurtulan avcılar olmuştur. Kış avlarında fırtınaya tutulup, ölüm tehlikesi geçirenlere kayalardan yuvarlanıp yaralanmalar, arkadaşının hatasına kurban gidenler de olmuştur.

Bu yazının hazırlanmasında Gaziantep Avcularından rahmetli Enver Koçak'la, Oğuzeli tapu sicil memuru Ömer Güzelbey ve Ziranba köylü Avcı Ali'den yararlanılmıştır.

Tilki ile Değirmenci

Derleyen : Dr. Saim SAKAOĞLU

Karnı acıkan bir tilki bir değirmene gider ve sahibine kendisini doyurmasını söyler; şayet kendisini doyurursa padişahın kızını ona alvereceğini söyler. Tilki çeşitli dalaverelerle değirmenciye ikna eder. Değirmenci de bunun karnını doyurur. Tilki daha sonra değirmenciye verdiği sözü yerine getirmek için padişahın sarayına doğru yola çıkar. Saraya vardığı zaman padişahın huzuruna çıkar ve kızını "Taktak Paşa"ya alacağını söyler; tilki, değirmencinin adını "Taktak Paşa" koymuştur. Padişah bu teklifi iyi karşılar, yalnız bir defa olsun Paşa'yı görmek istediğini söyler. Tilki de padişahın bu isteğini kabul ederek saraydan ayrılır.

Doğruca değirmencinin yanına gelen tilki onu padişahın huzuruna çıkarmak için çok ısrar ederse de o perişan kılık kıyafetiyle padişahın huzuruna çıkamayacağını söyler. Buna bir çare bulacağını söyleyen tilki değirmenciye o kılığıyla yanına alır ve saraya doğru yol almaya başlarlar. Saraya yaklaştıkları zaman tilki der ki :

"Siz bir dakika burada bekleyin, ben gidip sarayla konuşup geleyim, seni buradan alırım."

Değirmenciye orada bırakan tilki doğruca saraya gidip padişahın huzuruna çıkar :

"Padişahım, yolda Taktak Paşa'yı eşkiyalardan soydu, elbise ve paralarını aldılar. Kendisine bir kat elbise verin de alıp huzurunuzla getireyim." der. Padişah da tilkiye yeni elbiseler verilmesini söyler. Elbiseleri alan tilki doğruca değirmencinin yanına gelir, onları giydirir, ve oradan ayrılır. Saraya gelen değirmenci kendi evinde görmediği şeyleri görünce şaşırır ve etrafına bakınmaya başlar. Bu husus padişahın gözünden kaçmaz ve tilkiye sorar :

"Sizin Taktak Paşa kendi evinde galiba hiç bir şey görmemiş"

Bunun üzerine hazırcevap tilki de der ki :

"Padişahım, Taktak Paşa bakıyor ki, acaba evinde olanlardan burada da var mı?"

Nihayet padişahla tilki anlaşlar ve dönünce Taktak Paşanın sarayında yapı-

masına karar verirler. Hazırlıklar yapıldıktan sonra yola çıkarlar. Tilki daima önde giderek bazı dolaplar çevirir. Rastladığı bir koyun sürüsünün çobanına tembih eder :

"Arkadan gelen kalabalık size bu sürünün kime ait olduğunu sorduğu zaman siz bu sürünün Taktak Paşa'nın olduğunu söylemezseniz hakkınızda iyi olmaz. Tek kurtuluş yolu "Bu sürü Taktak Paşa'nındır" demektir."

Çoban "Evet" der ve padişah kendisine sorduğu zaman da :

"Bu sürü Taktak Paşa'nındır." der.

Padişah az ileride rastladığı sığır sürüsünün çobanına da aynı soruyu sorar :

"Çoban bu sürü kimindir?"

Daha evvel tilki tarafından tembih edilen çoban da :

"Bu sürü Taktak Paşa'nın sürüsüdür." cevabını verir.

Biraz ileride rastladıkları manda sürüsünün çobanı da aynı cevabı verir :

"Bu sürü Taktak Paşa'nındır."

Padişah bütün bu cevaplar karşısında hayrete düşer ve düşünmeye başlar : "Benim ülkemde bu kadar zengin birisi olsun da ben onu tanımayayım."

Gide gide devlerin sarayına varırlar. Daha evvel giden tilki devlere padişahın ordusuyla kendilerini öldürmeye geldiğini söyler. Bunun üzerine devler de kendisinden yardım isterler. O yana bakan bu yana bakan tilki ilerideki kuyuyu görür ve devlere tek kurtuluş yolunun bu kuyuya girmek olduğunu söyler. Bütün devler o kuyuya girerler. Tilki bu işleri yaparken de padişah vandıakilerle beraber saraya gelmiş olur. Gelenleri, devlerin saklı bulunduğu kuyunun başına toplanan tilki burasının mukaddes bir kuyu olduğunu ve herkesin bir taş atmasının gerekli olduğunu söyler. Oradaki her birer birer taş alıp kuyuya atar, bövlece devler de öldürülmüş olur.

Değirmenci ile padişahın kızı bu saraya verleşirler. Bir müddet sonra padişah ve beraberinde gelenler oradan ayrılıp memleketlerine dönerler.

Tilki birgün değirmenciye sorar :

"Sana bu kadar iyilik yaptım, ben öldür-

Yıllık abonesi : 25,
altı aylık abonesi : 15
lidir.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 4, £ 1.5, DM 12

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı :
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sarıkamışlı Âşık Mevlit İhsanî

Yazan : İhsan HİNÇER

Sarıkamış'ın Bardız bucağına bağlı güzel bir yer olan Çermik köyünde 1928 yılında dünyaya gelen Mevlit Şafak, daha sonraları saz çalıp şiir söylemeye başladığı zaman İhsanî mahlasını almıştır. 1937 yılında 30 haneli köyünde savaş yıllarından kalma, toprakta bulunduğu bir bomba kabülünü oynarken, elinde patlamış, iki gözünü birden kaybederek daha ilkokulun üçüncü sınıfında iken aydınlık dünyası kararmıştır. Bu arada bir elinin üç parmağını da kaybetmiştir. Çok zeki ve duygulu olan Âşık İhsanî bu durumda zamanını boş geçirmemiş, Kur'anı Kerimi hafız etmiştir. Borçalı köyünden Alişan adlı bir saz ustasından faydalanarak saz çalmasını ilerletmiştir. Bugünkü durumuna gelmiştir.

Doğu Anadolu'da yapılan Âşık Toplantılarına katıldığı gibi Konya Âşıklar Bayramı'na da birkaç kez katıldı ve katıldığı dallarda birincilikler aldı. Aşağıya İstanbul'a geldiği zaman bize kendi ajzından yazdığı birkaç şiirini alıyoruz. Âşık İhsanî hakkında daha fazla bilgi edinmek is-

güm zaman sen bana ne yapacaksın?"

"Sen öldüğün takdirde sana altından bir kafes yaptırıp tavana asacağım."

Bir müddet sonra tilki yelandan ölü. Bunu gören Taktak Paşası hemen dışarıya atar. Tilki derhal ayağa kalkar ve der ki:

"Demek ki siz bana böyle yapacaksınız, hani ben öldüğüm zaman altından kafes yapıp beni içine asacaksınız?"

Taktak Paşasında bir teleş başlar, yalvarıp kendisine affettirir.

Birgün tilkinin eceli gelir ve hakikaten ölü. Değirmenci yine kendisine numara yapıldığını zanneder ve yaptırdığı bir altın kafes içine tilkinin cesedini koyup kafesi tavana asar.

[Anlatan : Mehmet Köksal, Bayburt — Büştü Köyü 1945, bu masalı aynı köyün hocası Kamil Selçuk'tan 1959 yılında dinlemiş. Tesbit tarihi : 4. 7. 1969. Masalın TTV numarası : 34 Aarne — Thompson kataloğu numarası 545 B].

teyenler dergimizin 8. cilt, 196. sayısında Nejat Birdoğan'ın "Mevlit İhsanî" başlıklı yazısına başvurabilirler.

1344'de geldim anadan Yazdırdılar tarih ile yılımı, Dokuz ay bir sene geçti aradan, Mevlâ yürü dedi, açtı dilimi.

Çiçek gibi yavaş yavaş büyüdüm, Adım adım korka korka yürüdüm, Anam babam nazarında bir idim, Beslerdiler çabuk aşın güllümü.

Üç yaşında bilmez hata işledim, Beş yaşında eşdaşımı taşıladım, Yedisinde okumaya başladım, Bilmez idim kaderimin dalını.

İki yıl okulda verdim başarı, Asla arkadaştan kalmadım geri, Okul petek oldu, ben oldum arı, Çalıştırdım çabuk yapam balımı.

Hâlâ seçmemiştim sağla solumu, Verdiler elime bonba kapsolu, Ansızan patladı, bilmedim dolu, Yaktı gözlerimi, kesti elimi.

Anam kayalara çaldı özünü, Feryat etti, tutan yoktu sözünü, Ay geçmeden ak bürüdü gözümü, On yaşında zından etti yolumu.

Onüç ondördüme girince yaşım Nice kazalara çok değdi başım, Gelmezdi yanına yâren, yoldaşım, Ahbablarım sormaz oldu hâlimi.

On yedide yavaş yavaş saz çaldım, Gâhî devam ettim, gâhî az çaldım, Yirmisinde bir ustadan ders aldım, Durdum ile ayar ettim telimi.

Mevlit İhsanî'yim geçti çağlarım, Fidan idim, bağ vermedi bağlarım, Yusuf gibi zindanlarda ağlarım, Kader eğmiş doğrutmam belimi.

ŞEHİT MEZARI

Şehit mezarından geçtiğim yerde Gelen bir inilti tan, tan diyordu, Tarihe gömülmüş bangi seferde Vatan için kurban, kurban diyordu.

ARAŞTIRMALARI

Sürmüş düşmanları yurdumdan atmış, Kanımı yoğurmuş toprağa katmış, Kahraman ölü mü uykuya yatmış, Var mı evlâdına çatan diyordu.

Kan ile dolmuştu karlı çizmesi, Önünde bir yığın düşman kellesi, Eli yarasında, kısıktı sesi, Kulak verdim vatan, vatan diyordu.

Bir arslan heybeti mezar taşında, Bütün malzemesi yanı başında, Kahraman Türklerin son savaşında, İşte abidesi yatan diyordu.

Mevlit der Türk genci emanetin al: Şerefli albayrak akyüzlü hilâl! Aziz Cumhuriyet Şanlı istiklâl, Emanet bıraktı Atan diyordu!

CİNASLI ŞİİR

Değme dünya değme, ben, senin ekin, Kestin yuvarlandım oldum helekin, Sen bir tirpan oldun, ben de bir ekin. Üstüne taş koydun, altına peri.

Kestin odun ettin ocağın kala, Estirme rüzgârın küllerim kala, Ben bir garip yolcu sen de bir kala, Üstünde ecel var, altında peri.

Ele, siyah tatlı; bana, ağ acı, Balıklara tuzak acı ağ acı Mevlit İhsanî'yem Sitem ağacı, Önünde oyun var, sonunda peri.

YAR İÇİMDEDİR

Sinema şeridi çevrilen çağım, Feryad içimdedir zar içimdedir, Lâlesiz, sümbülsüz çiçeksiz dağım, Duman içimdedir, kar içimdedir.

Vücudüm şehrinde dert katar katar, Sinem gam tüccarı, gam alır, satar, Ayrılık ok gibi bağıma batar, Gonca içimdedir, har içimdedir.

Ah ile çevrildi bu gençlik çağım, Alınımın ter aktı, kalbimden yağım, Alevi görülmez ben bir ocağım, Ateş içimdedir, nar içimdedir.

Mevlit İhsanî'yem kürlü sazım var, Müşkül derdim, okunmayan yazım var, Mihnnet ile söylenecek sözüm var, Yar kara bağırimi, yar içimdedir.

Âşık Mevlit İhsanî

TAŞ DÖKTÜ

Bu aşkın elinden kavruştu yandım, İçim kan ağlıyor, gözüm yaş döker, Kader harmanında estim, savruştu, Çeper çeker yollarıma taş döker.

Ne gündüz eyelendim, ne gece yattım, Bilmedim ağ'ı da karaya kattım. Hayat perisine elim uzattım, Benim için yüz çevirdi, kaş döker.

Bilmem aşkların hali nasıldır, Akıllı nasıldır, deli nasıldır, Mevlit İhsanî'nin hali nasıldır, Otuzunda saç ağardır, diş döker.

BİR GELİN

Onbeş yaşlarında beni vurmuştu, Komşu kızı, şimdi nazlı bir gelin, Çarşafın altında tuzak kurmuştu, Kaş oynattı kara gözlü bir gelin.

Küçükten sevmiştim çok beğenmişim, Yaklaşıp kapına boyun eğmişim, Sazım ile methetmişim övmüşüm, Tatlı dilli şirin sözlü bir gelin.

Adını söylesem gelmez işime,
Gündüz hayalimden geçer düşüme,
Söylemedim damağımdan dışıme,
On beş yıldır sevdim gizli bir gelin.

İçimden geldi de böyle söyledim,
Güzel sevdim diye gönül eyledim,
Sabah namazında nazar eyledim,
Kara kaşlı, bedir yüzlü bir gelin.

Mevlüt İhsanî'ye dededen maldır,
Kokusu amberdir, rengiye aldır,
Heybeti kâledir, yüzü hilâldir,
Hayatımdır Ayyıldızlı bir gelin.

TÜTEP ERKENDEN

Mevlüt İhsanî'nin Köyünün Tarihi
Bizim köyde İnci Nine ocağı,
Her sabah kalkarım tüter erkenden,
Karşıda görünür Soğanlı Dağı,
Onda kar çiçeği biter erkenden.

Sabit dede hasta olur, bahana,
Ektiği de havucunan lahana,
Bir kaç tane soğan koyar sahana
Evinin yolunu tutar erkenden
Bizim köyün karşısında yokuş var,
Çiçeğinde ayrı ayrı kokuş var,
Tanyamam yaylasında bir kuş var,
Derdime derdimi katar erkenden.

İki yandan dere çağlar seslenir,
Karşı yamaç gelin gibi süslenir,
Sürü gelir, yatağına yaslanır,
Koyun kuzu ile yatar erkenden.

Komşumuz Oltu'lu, Yusufeli'li
Bizim kapumuzdan geçiyor yolu,
Türlü meyve ile sepetler dolu,
Şehirin yolunu tutar erkenden.

Anamın da bir alışkın kuşu var,
O da cik cik diye etmez mi havar.
Misafir mi gelir, bir haber mi var,
Daim dertli dertli öter erkenden.

Mevlüt İhsan yanar yanar yakılır,
Yanan gönül bir gün olur yıkılır.
Bazı gözüm karşı dağa takılır,
Başını bir bulut kaplar erkenden.

KALDIĞI YERDE

İnsanlar koşar yo:ulur,
Kalır olduğu yerde,
Bulanık akan, durulur,
Kemal bulduğu yerde,

Hayatınan yapar cengi,
Bir deveye yükler dengi,
Ya kokusu, ya da rengi,
Açıp solduğu yerde.

Hayat geçer satır, satır,
Hiç tanınmaz gönül hatır,
Kurulur direksiz çadır,
Düşüp kaldığı yerde

Mevlüt İhsanî'nin nesi ?
Dünyada kalacak sesi,
Dostlarına hâtırası
Söyleyip çaldığı yerde.

TAVA

Raftan çıktı yere düştü cınladı,
Haber aldım bizim küçük ak tava,
Canlı değil hasta gibi inledi,
Bir ses geldi kulağıma vah tava.

Tanrı kalemini noktaya vurdu,
Onun hikmetinden eşyayı kurdu,
Güneş ki ayrıldı volkan ki durdu,
Demir oldu aşılmayan dağ tava.

Dem kavminin odasında köşeydi,
Cin kavminin bacasında şişeydi,
Can kavminin ocağında maşaydı,
Renkten renge çok değişti çağ tava.

İlden ile elden ele satılmış,
İbranınca çöplüklere atılmış,
Ademin de toprağına katılmış,
Meydanlarda hayat sürdü sağ tava.

Halil aldı binasına taş koydu,
Putperestler put yaparak baş koydu,
Nuh Peygamber çorba koydu aş koydu,
Oldun sofrasında bir çanak tava.

Büyüğü Dünyadır küçüğü de tas,
Bunlar birbirine değil mi kıyas,
Ahr kısmetini bundan cümle nas,
Kudretin sofrası bu toprak tava.

Elden ele gezdi Asya'da, Çin'de,
Yüksek saraylarda Hintte, Pekin'de,
Seba şehirinin sır meliki'nde,
Belkis'in elinde bir tarak tava.

Kimisine doğru, kimine ası,
Ere gümüş hançer, Devlet parası,
Karaşa sarayda bir zehir taşı,
Garibe bal verdi bir tabak tava.

Şahların edalet masası imiş,
Aşıkın meşuka tasası imiş,
Eyyub'un gözyaşı kesesi imiş,
Süleymana eritmiştir yağ tava.

Mevlüt İhsanî'yim ozan, yetiştim,
Böyledir bu çarkı düzen, yetiştim,
Dedemde dört kulplu kazan, yetiştim,
Bendeki parçası bir ufak tava.

yalnız
değilsiniz

TÜRK TİCARET BANKASI'nın

GARANTİLİ ÇEKLERİ

DAİMA YANINIZDADIR

SUBELERİMİZ SİZİ BEKLİYOR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

(Folklor : 48)

104
YIL
HİZMET

1868 - 1972

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

**EMNİYET
SANDIĞI**

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMİYE
SOSYAL HİZMET

(Ekinin : 60757 — 46)

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

milyon üstüne milyon

T.C. ZİRAAT BANKASI

1972 yılında tam 25 milyon!

(Basın : A. 21494/60721 — 51)

(Basın : 60954 — 52)

(Folklor : 53)

Şiddetli
baş
ağrılarına
karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago,
romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların muayyen zaman-
lardaki sancularında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : — 54)

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI
A. Ş.

KURULUŞ : 1946

Sermayesi :
80.000.000.— Lira

Yurt içinde 171 Şube

★
TASARRUF MEVDUATINDA HARBİYEDE
VE FENERBAHÇEDE TAM KONFORLU
APARTMAN DAİRELERİ VE ZENGİN PARA
İKRAMİYELERİ

GARANTİ BANKASI

(Folklor : 55)